

Алесь Разанаў

Лясная дарога

Версэты

Мінск

Выдавец І. П. Логвінаў

2005

УДК 821.161.3-1
ББК 84 (4Бей)-5 Р 17

Разанаў, А.

Лясная дарога : версэты / Алесь Разанаў. — Мн.: Логвінаў, 2005.
— 200 с.

ISBN 985-6701-91-0.

Кнігу склалі выснавання Алесем Разанавым версэты — вершы, што сублимавалі асаблівасці іншых (ці аднаго універсальнага) жанраў і сталі прыкметнай з'явай у сучаснай беларускай літаратуры.

УДК 821.161.3-1
(4Бей) 84-5 ББК

ISBN 985-6701-91-0

© Разанаў А. С., 2005

© Выдавец І. П. Логвінаў, 2005

ДАРЭШТЫ

У левую руку мне даюць паразу, але ў
правую я паспяваю ўзяць перамогу.

Тады ў правую руку мне даюць радасць, але
я працягваю левую руку і бяру скруху...

У мяне пытаюцца: хто ты? — і хочуць
спыніць.

Я не адказваю і не спыняюся.

Засяроджанаю душою я намацваю дрогкую
лінію сэнсу, па якой мушу ісці дарэшты.

ЗБРОЯ

Настае дзень, калі я бяру меч і бяру шчыт...

Цяпер я ўзброены, цяпер я здольны абараняцца і нападаць, і тыя людзі, якія ўчора штурхалі мяне локцямі, цяпер пачціва вітаюць мяне.

З цягам часу меч урастае ў маю правую руку, шчыт — у левую, і я адчуваю іх як сваё цела.

Але... Але няўжо яны — тэта я, няўжо да самага скону я мушу рабіць тое, што раблю цяпер, — укладацца ў зброю?!

І гады паступова я пачынаю аддымаць яе ад сябе — вызваляцца.

Не адзін тыдзень, пэўна, міне, перш чым гэта адбудзецца: надта шчыльна зраслася зброя з маім целам, з маёй сутнасцю.

Аднак, перамогшы слабасць, я мушу перамагчы і сілу.

АПОРА

Нам няма на што абAPERціся.

Крышталі пэўнасці, на якія мы ўскладалі
такія вялікія спадзяванні, нечакана пераўтвара-
юцца ў ластавак і шпакоў і імкліва адлятаюць ад
нас.

У вырай,— збянтэжана разводзім мы
рукамі.

І мы нічога не можам зрабіць з гэтым
неспасціжным выраем,
не можам яму запырэчыць.

Мы жывём у свеце, дзе вечар змяняецца
раніцай, вясна — восенню, жыццё — смерцю,
дзе час рухаецца ў адзін бок,
дзе адзіная адвечна ўстойлівая апора — гэта
страчванне яе:
в ы р а й.

ПЯРЭЧАННЕ

Яшчэ здольны балець,
яшчэ здольны пакутаваць,
яшчэ здольны памерці,
я разбіваю душу і рукі аб камяні і сцены,
якія мяне абступаюць.

Я парываюся з мінулага ў сёння, з бяспекі ў
свабоду.

Але мы твая абарона,— пярэчаць мне камя-
ні і сцены,— мы тваё вонкавае цела,
мы ратуем цябе ад спёкі і сцюжы, ад агню і
вады, ад кулі і шаблі,

бо ты яшчэ не здольны не балець,
бо ты яшчэ не здольны не пакутаваць,
бо ты яшчэ не здольны не памерці.

ПАДЗЕЛ

Я аддзяліў слодыч ад горычы, асалоду ад пакуты, рай ад пекла —

і кветкі сталі мяне паіць толькі салодкім нектарам, а дрэвы частаваць толькі райскімі яблыкамі.

Але чым далей, тым з усё большай трывогай я ўслухоўваюся ў тую другую палову падзеленага мною свету.

«Яшчэ не позна,— мне шэпчуць нейчыя галасы,— выпі кубак горычы, якою перапоўніліся кветкі,— і яна ацэліць цябе, саступі ў пекла — і яно цябе выратуе...»

Я вагаюся, тулюся ў сваю палову і не адважваюся зразумець, што я ўжо асуджаны.

НАВОБМАЦАК

Мы рухаемся навобмацак.

Калі настае дзень — мы заўважаем, што нам
светла,

калі настае ноч — заўважаем, што цёмна,

калі адхіляемся з дарогі, калі забягаем
наперад альбо калі адстаём — тады непазбежна
вяртаемся на ранейшае месца.

Мы рухаемся з адной цяперашнасці ў
другую і як сваю долю прымаем тое, што ёсць.

Наша дарога праходзіць праз нашы сэрцы,
кожны наш крок — гэта крок за небакрай,

і ў кожным нашым імгненні змяшчаецца
ўвесь час.

СПАДЧЫНА

Калі яна цяжар — тады яна крылы,
калі яна вярэдзіць — тады яна гоіць,
калі яна знясільвае — тады дае сілу...

— Аднак з гэтаю ношкаю ты не здолееш ус-
тупіць на неба,— перасцерагае мяне першы анёл.

— А без яе зноў упадзеш у мінулае,—
перасцерагае другі.

Я іх абодвух разумею.

Пісягі і апёкі на маім целе.

Віхуры клічуць мяне падужацца.

Зямля — частка мяне.

І агністыя мечы анёлаў пільна ўзіраюцца ў
маю душу.

АПОШНІ ЧАС

Зоркі перакульваюцца і выліваюць на нашы
палеткі смалу і серу,
перуны выбухаюць над нашымі гарадам!,
хістаецца сонца...

Нам боязна, нам неспакойна,
мы яшчэ шчыльней прыпадаем да зямлі,
яшчэ мацней учаперваемся ў нашы заняткі і
рэчы
і не адважваемся паглядзець вышэй за сябе
і зразумець, што ратунак перашкаджае...

А сонца расхітвае нашы дні,
а зоркі ўрываюцца ў нашы развагі,
а перуны заглушаюць нашу размову.

І ўсё настае, і ўсё ніяк не можа настаць той
час, той адзіны час, які для нас існуе *сапраўды*,—
апошні.

ШЫЛЬДАЧКІ

На дрэвах — шыльдачкі.

На іх напісана, колькі якому дрэву гадоў, як яно называецца, якая яго таўшчыня і вышыня.

Людзі праходзяць міма дрэў, не заўважаючы іх, — яны чытаюць шыльдачкі...

А сведчанні дрэў так і застаюцца непачутыя,

а пісьмёны дрэў так і застаюцца прапачытаныя.

ЗДАРЭННІ

З неба на мяне падаюць вогненныя жарыны, манеты старажытных княстваў, жабы і рыбіны, рознакаляровыя камяні;

зямля пад маімі нагамі перакідваецца то ў багну, то ў пясчаную пустэльную, то ў могілкі дыназаўраў;

а калі мы праходзім паўз вёскі, то на платы ўскокваюць галасістыя пеўні, а з-пад платоў да мяне сігаюць куслівыя сабакі і гусакі.

Здараецца, я смяюся ад захаплення, здараецца, плачу ад болю і крыўды. Але ззаду за мною неадступна рухаюцца два мае пастухі — манекены, якія бароняць мяне ад незлічоных неспадзяванак.

— Мы можам памяншаць месцамі,— прапануюць мне манекены,— і тады нічога не будзе здарацца.

Я адмаўляюся.

Я па-ранейшаму ўсё сустракаю першы, і па-ранейшаму свет размаўляе са мною на мове здарэнняў.

АБСЯГ

Дакуль дасягае мой слых і зрок — датуль мой абсяг. Ён маё прадаўжэнне, мой поступ, мая заваёва.

Я вынаходжу ўсё больш магутныя тэлескопы, усё больш чуйныя гукапрыёмнікі — я ўвесь час пашыраю свой абсяг. Ён ужо займае не толькі зямлю, а велізарныя галактыкі і сусветы.

Аднак часам я чую, як на межах майго абсягу перагаворваюцца галасы:

“...Небарака, ён яшчэ ўсё на месцы...”

Ён яшчэ ўсё ніяк не можа пераступіць свой абсяг...”

БЯЗМЕЖЖА

Палову жыцця падаюся ў свет, палову —
варочаюся са свету,
палову жыцця пішу на дарозе свае імёны,
палову — закрэсліваю напісанае,
палову жыцця расту ад зямлі, палову —
расту з зямлёю:

і ўсё менш ува мне мяне, і ўсё больш
бязмежжа.

МЭТА

Перада мной паўстаюць аснежаня горы,
цякуць стромістыя рэкі, расцілаюцца пагібель-
ныя балоты...—

колькі я іх адолеў?!

Колькі мушу адольваць зноў?!

І няўжо на самой справе мушу?!

Я спрабую паразумецца са сваімі жадан-
нямі, пераправярыць мэту, удакладніць шлях —

і заўважаю, як неўпрыкмет, паступова
пачынае мяняцца воблік мясціны,

як у залежнасці ад маіх жаданняў, ад мэты,
якую я выбіраю, перастаўляюцца горы, знікаюць
балоты, паварочваюцца рэчышчы рэк...

...Я — мэта, што тоесна перашкодзе.

НА ГЭТАЙ ЗЯМЛІ

Хто пытаецца ў мяне дарогу на ўсход, хто — дарогу на захад...

Нібы раздарожжа, я паказваю ўсім, куды ісці, а сам застаюся на месцы — на гэтай зямлі, пад гэтым небам,

занадта лёгкі для глыбіні,
занадта цяжкі для вышыні,
занадта цэласны, каб падавацца ў які-небудзь бок...

Вось мая левая рука, вось — правая...
Я кладу зерне ў дол - і яно вырастае ў дрэва:
на адной галіне ў яго сонца,
на другой — месяц,
рознагалосыя птушкі з усіх канцоў свету
спяваюць на ім свае песні і ладзяць гнёзды...

Тут мой захад, і тут — усход.

ПТАХ

Вялізны хцівы птах пагойдваецца нада мною. Я ведаю: ён чакае маёй загубы. Тады ён з галодным хрыплым крыкам апусціцца на маё цела і цвёрдай глюгай ударыць мне ў твар.

Я напінаю лук і выпускаю стралу. Страла, не даляцеўшы да птаха, падае долу. Я падбіраю яе і зноў прыладжваю да лука: зараз я паспрабую стрэліць вышэй...

Але на ранейшым месцы птаха ўжо не аказваецца. Нібы нешта надумаўшы, ён пералятае наперад — туды, куды іду я.

Бяскрайні стэп.

І мы двое: я і птах — мой пракаветны вораг.

Ён адзін суправаджае мяне на маёй жыццёвай дарозе.

Дый, урэшце, як бы я ведаў, куды мне ісці, калі б ён час ад часу не залятаў наперад?!

ВУЧАНЬ ЧАРАЎНІКА

Не ўтрываюшы, я адгарнуў наступную старонку...

«Ліхнаэль, Весмалон, Гермашур, Мэмрагай...» — я чытаю, спяшаючыся, няўцямныя словы-імёны той старой таямнічай кнігі, якую на часіну даверыў мне мой настаўнік...

А на дварэ раптам цямнее, як пры зьярканні. Чароды птушак запалоньваюць двор і з гучным пранізлівым крыкам абрушваюцца ў дзверы і вокны.

Спалатнелы, я не паспяваю што-небудзь зрабіць, куды-небудзь падзецца, як у хату ўбягае ўгнєваны чараўнік, выхоплівае кнігу, шэпча...

Ужо не вучань, я ўсё далей адыходжу ад чараўніковай сядзібы.

Аднак словы, тыя забароненыя словы імёны, якія я вычытаў у кнізе...—

я мучуся, я намагаюся не ўспамінаць іх, не дапусціць іх да свайго розуму, не застацца з імі сам-насам...

Я баюся таго, што ведаю.

За вокнамі маёй свядомасці цёмныя крыкі.

ЗАЦЬМЕННЕ

Прыставіўшы да вачэй замглёння шкліны,
людзі глядзяць угору: цяпер яны бачаць, як сонца
ззяе і як зацыміцца сонца...

Што, дрэва, што, камень, што, воблака —
няўжо мы бачым вас толькі таму, што і вы ў
зацымненні?!.

А чыстыя сутнасці свету для нас яшчэ ўсё
застаюцца закрытымі?!.

І мы ні разу ні з чым яшчэ не былі сам-
насам?!.

...За вёскаю — рэчка, за рэчкаю — горка, за
горкаю — поле, на полі — камень, а на тым
камені-валуне стаіць-зіхаціць залатая карона...

Ды варта мне толькі зірнуць на яе сваімі
вачыма — усё прападае...

Бачу праз перашкоду.
Думаю праз перашкоду.
Праз перашкоду жыву.

І стала сонца зямлёй.
І стала зацымненне целам.

У КРУЗЕ

Свет бязмоўна дапытваецца ў мяне, куды я іду.

Але хіба я ведаю сваю канчатковую мэту? Я толькі спраўджваю тое, на што здатны, што вымагае ад мяне жыццё:

засмяглы — п'ю ваду,
галочны — ем хлеб,
зняможаны — адпачываю,
адпачыўшы, імкнуся наперад — і апынаюся
на сваіх слядах.

Я ў крузе, дзе слова шукае Слова, а чалавек
— Чалавека.

ГАВОРКА САША

Мой аднагодак Гаворка Саша, задумаўшыся
глыбока, сядзіць каля груды жалезнага лому, у
жоўтай пожні:

кашуля расхрысталася на ім,
ля скроні кроў запыклася...

— Саша,— я клічу яго,— хадзем разам з
усімі, з намі!..

А ён не адказвае нічога,
а ён застаецца на тым самым месцы,
а ён застаецца ў тым самым часе,
а ён застаецца на тым свеце,

дзівячыся на дарогу, па якой адыходзяць
усё далей яго аднагодкі.

ЗАВЕІ

У завеі — зямля, у завеі — дрэвы, людзі, якія
жылі і якія яшчэ не жылі, у завеі,
і я таксама ў завеі...

Дзе яно, мінулае?!

Дзе яна, будучыня?!

Дзе яно, сёння?!

Болей няма на каго наракаць,

болей няма каму дзякаваць — за ўсё што
давалася і адымалася, радавала засмучала,

і болей няма каму ведаць, які я добры альбо
благі, брыдкі альбо пры гожы, стары альбо
малады...

Адступіў ад мяне белы свет, абсту піла мяне
белае беспрасвецце.

СІНІЯ ЛЮДЗІ

Крышыцца пад нагамі зашэрхлы снег.

Цямнеюць ямы з вадою.

Сакавіцкая ноч: хаты, і вокны, і вуліцы, ды
— без нікога.

Бязлюддзе ў маёй душы, бязлюддзе — у
свеце.

І толькі хістаюцца нада мною прадвеснія
дрэвы,

і толькі бягуць па небе аблокi,

і толькі імчыць кудысьці месяца сіні човен, а
ў ім сядзяць сінія людзі.

ЧОРНЫ АБРАЗ

У маіх руках абраз, на якім няма ніякай выявы, ніякіх рысаў,— чорны драўляны абраз.

Я трымаю яго перад сабою і разам з ім павольна ўзятаю па-над падворкамі, па-над жоўтымі асеннімі дрэвамі, па-над прасторліваю зямлёй...

Я ведаю, на што здатны мае мажлівасці — яны маюць свой колер, свае абліччы і свае межы, але мяжа маёй немажлівасці, дзе яна?!

І ці ёсць яна?!

Чорны абраз.

І нямая прадонні космасу, дзе гараць, не згараючы, сонцы.

* * *

Дзве мэты, якія пярэчаць адна адной, ува
мне супадаюць: мэта — усё займець, і мэта —
ўсяго пазб'яцца.

Што я адваёўваю ў дня — у мяне забірае
ноч, што я аддаю раздарожжы — вяртае мне
скрыжаванне.

І не хапае мне дня, каб усюды паспець, і не
хапае начы, каб адусюль вярнуцца,
і не хапае жыцця, каб жыць,
і, каб не жыць, не хапае смерці...

Я маю — усё, і не маю — усё.
Дзіўлюся на цені ўдзень, і на зоркі — ноччу.
У вёсцы далёкай гарланяць пеўні.
Цьмен і палын абступаюць маю дарогу.
Сэрца сусвету б'ецца ўва мне.

СЛЯДЫ

Ты ўжо мінуў,— гаворыць мне вечар.
Ты яшчэ не настаў,— гаворыць мне ранак.
Я мінаю і настаю, і неадступна мае сляды
цягнуцца ўслед за мною.

Ці ёсць паміж днямі прадонні, а паміж
хвілямі — ямы?!

Калі я спыняюся — паміраю,
калі ажываю — перамяшчаюся па паверхні,
і час адлучае мяне ад мяне, і месцы перамяш-
чэння ўсё нешта маюць наўвазе...

Ты зноў узыходзіш, сонца!..
Ты зноў паміраеш, ветах!..
Такі ў чалавека клопат, такое выйсце:
сабою — дапытвацца,
сабою — адказваць,
сабой — спалучаць пачатак і завяршэнне.

Дзівіцца, выйшаўшы з хаты, стары мой
бацька на дрэвы — якія цвітуць...

На вуліцы хлапчаны клянецца перад
сябрамі: «Каб мне не сысці з таго месца...»

Я ведаю шмат, не ведаю аднаго.
Мой цень пільнуе мяне.
Змяркаецца ранак, світае вечар.
І набракаюць крывёю мае сляды.

МЯЖА

З левага боку — поле, і з правага — поле, а проста — мяжа:

на ёй божыя слёзкі, на ёй сівец,
і бацька, панурыўшы галаву, стаіць на мя-
жы з касою.

Даўно ўжо стаіць — заржавела яго каса,
счарнела касільна,
праз скошаную траву прарасла маладая...

І чуць ён не чуе, як б'е капытамі зямлю і
гучна іржэ на двары буланы,
і бачыць не бачыць, як ззяе на небе адразу
два месяцы — ветах і маладзік.

МАЛАНКА

Тады, калі я ўвайшоў у бажніцу і, зачыніўшы дзверы, стаў гутарыць з небам, з неба раптоўна ўпала маланка і раскалола бажніцу надвое.

Людзі, якія прыйшлі на світанні, адбудаваці з адной яе палавіны бажніцу світання,
а людзі, якія прыйшлі на змярканні, адбудаваці з другой палавіны бажніцу змяркання.

— Хадзі да нас,— заклікаюць мяне адны,— гэта жтвая бажніца: ты зноў тут зможаш казаць свае словы да неба...

— Хадзі да нас,— пераймаюць мяне другія,— гэта твая бажніца: ты зноўку тут зможаш слухаць, што кажа неба...

А я ўсё стаю на тым самым месцы,
здранцвелы,
уражаны,
праяснёны,
не маючы мовы, каб гаварыць,—
з маланкаю ў сэрцы.

РАЗАМ З ТРАВОЙ

Лёгшы ў траву, забываюся, як мяне зваць і навошта я ў гэтым свеце.

Шчыльна мяне абступае трава.

Гэта — наша сустрэча, тэта — наша паразуменне: колькі разоў я намерваўся, але ні разу дагэтуль яшчэ не сустрэўся з травой, усё замінала нешта, усё нешта аказвалася бліжэй.

Чую: здалечыні мяне клічуцьгукаюць клопаты і абавязкі, якім прызначаў я на сёння сустрэчу.

Я голасу не падаю, я ляжу ў зялёнай траве і ўпершыню разумею, што я адначасна ёсць і не ёсць, што я адначасна прысутны й адсутны, усюды і тут...

Быццам воблака, мяняючыся на вачах, кудысьці сплывае мае аблічча, якое ўмела так шмат: гневацца і разважаць, засяроджвацца і ўсміхацца, прасіць прабачэння і пагарджаць, нідзе не знаходзіць сабе прытулку і ўпісвацца ў розныя асяродкі.

Дыхаю разам з травой;
слухаю разам з травой, як наплывае ціша;
разам з травой назіраю, як сціраецца растае ў чыстым небе той цень, тое воблачка, тая кропка, якая ўсё парушала сабой і ўсё дзяліла надвое...

І няма ў мяне сёння іншага клопату, іншага абавязку, як проста быць — разам з травой.

ПАВЕРХНЯ

Паверхня раскрэслена на трохкутнікі,
ромбы, кругі...

Каб трапіць у глыбіню, я набіраю паветра ў
грудзі і бяру ў рукі камень.

Але глыбіня ўхіляецца ад мяне. Самае
большае, што я магу дасягнуць,— гэта новай
паверхні: дна.

Няўжо такая мая ўласцінасць, такі мой знак:
усё, што асвойтваю, усё, што кранаю,—
пераўтвараць у паверхню?!

Жыву на паверхні зямлі, і вады, і агню, і
паветра,
і цела — паверхня майго жыцця, і розум —
паверхня цела.

Паверхняю — разважаю, паверхняю —
разумею, паверхняю — мераю глыбіню...

Ледзьве жывы, выбіраюся я на бераг.
Мяне абступаюць знаёмыя трохкутнікі,
ромбы, кругі...

Цяпер я ў бяспецы, цяпер я дома...
Але вагаецца ўва мне неспасціжная глыбіня
і прымушае вагацца паверхню.

КАМЯНІ

Што ты скажаш цяпер? — пытаюцца ў мяне
камяні, калі мяне спасцігае якая няўдача, калі
здараецца са мною якая неспадзяванка.

Яны пытаюцца, яны цешацца, яны гана-
рацца сабой, яны цяпер адчуваюць сябе мудрэй-
шымі за ўсе мае аргументы, якія я ім прыводзіў,
за ўсе мае ўчынкi, якімі даводзіў, што быць
людзьмі лепш...

Я пастаянна казаў, што меў,
я пастаянна кажу, што маю,
нічога не ўтойваючы,
нічога не пакідаючы на чорны дзень;
мае канчатковыя аргументы тут — у кожнай
хвіліне, у кожным дні, ва ўсім маім існаванні.

А камяні мяркуюць, што я жабрак, што я
жыўлюся чужым, што нічога свайго не маю...

Яны закрываюцца ад мяне:
у іхняй закрытасці — іхняя моц,
у іхняй закрытасці — іх каменнасць.

Я вучу камяні быць людзьмі.

Я іх прасвятляю сабою.

Дзень, калі яны адкрываюцца мне, — мой
скарб.

Дзень, калі яны закрываюцца ад мяне, —
чорны.

СЫНЫ ІОВА

Мае браты збіраюцца разам — на святы,
нарады, справы, што тычацца нас усіх.

Але я сцярожка сачу наўкола.

Я ўхіляюся ад сумесных сустрэч.

Калі ўсе прысутнічаюць, нехта, хоць бы
адзін, адсутнічаць мусіць.

Я вартаўнік лёсу.

Я не магу яму даверыцца.

Я памятаю пра сыноў Іова: яны загінулі, калі
сабраліся пад адною страхой усе разам.

ТРАНСМУТАЦЫЯ

Рукамі абмацваю твар: аднымі часткамі
цела адчуваю другія часткі.

— На каго ты падобны?!.— кажа сястра.

Не ведаю, на каго:
хто кажа — на камень,
хто кажа — на птушку,
хто кажа — на дрэва,
хто — на самога сябе...

Блізка Вялікдзень.
У паветры разліты салодкі і горкі водар.
Падсыхаюць груды.
Цвітуць кацяхі вербалозу.
Прадвесціца шчасце.
Сонца запальваецца ў грудзях.
З песняй і плачам кудысьці ідуць натоўпы.

У СТАРОЙ ХАЦЕ

У той старой хаце з сябрынаю за сталом
сядзіць невясёлы бацька:

што было есці — паелі,
што было піць — папілі,
а ўсё адно не хапіла.

У акно зазірае ясная восень.
Гудуць далёкія цягнікі.

Бацька дае мне грошы і кажа: «Ідзі і купі
дзе-небудзь яды і пітва, а купіш — тады
вяртайся...»

Я праходжу каля глыбокіх чыстых азёр, у
якіх залацяцца ўрачыстыя дрэвы і цямнеюць
аблогі,

саджуся ў імклівыя цягнікі,

але сёння вялікі выходны:
усё заняла сабою гэтая восень,
усё заняло сабою гэтае чараванне,
усё заняло сабою гэтае хараство,
усё заняў сабой тэты дзень,

на ўскрайку якога ў старой сутонлівай хаце
сядзіць па-ранейшаму за сталом з сябрынай
сваёю бацька і ўсё чакае, калі я вярнуся.

НА ДРУГІ ГОД ВАЙНЫ

На другі год вайны не вырасла жыта на полі,
не вырасла бульба, а выраслі лозы.

Узяўся я дзерці з лозаў кару — а яны з
жалеза,
узяўся сякераю секчы лозы — стала з іх
сыпацца на зямлю жалезнае зерне,
узяўся выкопчаць лозы рыдлёўкай — стала
выкопчацца з-пад каранёў жалезная бульба.

Хто будзе есці жалезнае зерне?
Хто будзе есці жалезную бульбу?

Кажа бабуля: вайна.

А я спрабую сам разгрызці тья зярняты,
спрабую сам угрызці бульбіны тья,
каб самому зрабіцца жалезным, нібы вайна,
і павыдзіраць жалезныя лозы з поля.

СІНІ ТУМАН

Ізноў вясна.

Я стаю каля сваёй хаты.

Ціха ў дварах: не бразгаюць ведры, не
размаўляюць людзі, не брэшучь сабакі і не
сакочуць куры.

А ў канцы вуліцы, быццам спусціліся на
зямлю нябёсы, сінее туман:

у ім я бачу аднавяскоўцаў, бачу сваіх
сяброў, бачу сябе самога...

Я думаю — не надумваюся, і няма ў каго
папытацца, як гэта так адбылося, што я не з усімі,
што я падзяліўся надвое, што я не ў вясне і ў
вясне...

Тужыць і радуецца мае сэрца.

Цвіце ў канцы вуліцы сіні туман.

ПАЛЁТ

Дакуль мне яшчэ трываць?

Птах, з якім я лячу праз імглістую бездань часу, з няволі — у вызваленне, са скрухі — у радасць, з цемры — у светлыню, паварочвае да мяне галаву і кажа:

датуль, пакуль хопіць часу,
датуль, пакуль хопіць цябе самога,
датуль, пакуль хопіць нас...

Я кармлю птаха сваім целам,
паю сваёю крывёю
і перастаю ўжо адрозніваць, дзе ён, а дзе я, а
дзе час...

Усё загойваецца на мне мае цела,
усё аджывае ўва мне мая кроў,
усё патрабуе птах сабе новай ежы,

і ўсё доўжыцца праз стагоддзі наш
нерухомы палёт.

СТАРЫ ГОРАД

На ацішэлых падворках, ля гонты і чарапіцы, квітнее ружовы і белы бэз і асвятляе сваім цвіценнем, сваім разуменнем горад, што паглыбляецца ў даўніну.

Кашлаты дзядоўнік натоўпіцца каля паркана:

кожная лапушына — шаля,
кожная лапушына — голас,
кожная лапушына — далонь:

наноў разважае зялёнае вечна, наноў узважае думнае вечна кошт смерці і кошт жыцця...

Пакінулі апошнія жыхары свае дамы-мураванкі, свае драўляныя хаты з аканіцамі і ліштвой і ўсё, што мелі, што нажывалі, што памяталі, што снілі, пабралі ў пярэбары, у перасяленне, у новы кут...

Ды нехта ўсё роўна сюды вяртаецца неадольна,

нешта ўсё роўна тут, быццам колісь, жыве:
тут раптам зазвоняць званы трывожна,
зацокаюць раптам падковы па бруку,
раптам дзіця заплача,

раптам некага нехта пакліча, і той адгукнецца ў адказ...

Тут пласт на пласце, на падмурку — падмурак.

Тут свае таямніцы, свой радавод, свой лад.

Тут нешта тоіцца, нешта хаваецца, нешта ўхіляецца ад разгляду...

Падводзіцца да старога горада вузкакалейка.

Па старым горадзе ходзяць узброеныя патрулі.

ДАЛЕЧЫНЯ

Далечыня падступае і адступае, і ўсюды замест яе застаю сутонлівую зямлю, засяроджаную ваду, шурпатыя дрэвы.

Я ў іх дапытваюся пра далечыню.

Кажа зямля: гэта — мой слых.

Кажа вада: гэта — мой зрок.

Кажуць дрэвы: гэта — наша дыханне.

Я паварочваюся наўкола.

Я магу быць адначасова толькі тут, дзе стаю, дзе ўжо ёсць.

Далечыня — мой страчаны рай: ён адлюстроўваецца снамі і міражамі.

Я разаслаў удалечыню па розных кірунках стрэлы, а стрэлы вяртаюцца, цэлячыся ў мяне.

ПРЫКМЕТЫ

Каб адгарадзіцца ад выпадку, мы
абгарадзілі сябе каменнай сцяною,
забрукавалі дол,
паставілі грамаадводы,
уклалі законы,
распланавалі сваё жыццё далёка наперад —
на дзесяцігоддзі, стагоддзі, але...

Але на самым пачатку лета зажоўкла
бярэзіна ў скверы,
але каля самае ратушы раптам, з палёту,
упала мёртвая птушка,
але загарчэла вада ў студнях,
але старыя людзі спыняюцца на дарозе і
кажуць: «Мы чуем, як плачуць нашы бацькі...»

ДРУГОЕ СОНЦА

Запальваецца ў небе другое сонца.

Я хаваюся ад яго за старую кашлатую
дзічку, але сонца прасвечвае яе наскрозь;

хаваюся за сцяну хлява, але цень ад яе
празрысты, як дзень;

хаваюся за валун, што ляжыць каля студні,
але ён як сіта;

хаваюся ў хату, а ў хаце звыклы спакой, а ў
хаце ні цёмна, ні светла...

У хаце сядзяць, бы на свяце нейкім, бацькі,

у хаце сядзяць сваякі,

і так мне шкада, што я ўжо не з імі...

А маці — наўздзіў маладая — гладзіць мяне
рукою па галаве, дзьмухае мне на твар...

— Вось і ўсё добра, — кажа яна. — Я пагасіла
другое сонца.

ЗМЕІ

Бацька разворвае поле.

Па баразне, ўслед за плугам, пхнуцца гурмою куры і дзяўбуць дажджавых чарвякоў.

Іх шмат у раллі. Але сярод іх вылучаюцца два велізарныя чарвякі, ад якіх у спалоху куры ўцякаюць.

Ды гэта не чарвякі, а бялёсыя слізкія змеі. Яны сыкаюць — джалы выстромліваюцца з іхніх пашчаў.

З копашкаю ў руках да іх бяжыць Тэкля. Шпаркімі ўзмахамі яна сячэзабівае адну змяю, але другая тым часам кудысьці знікае...

— Там, пад зямлёю, у іх гняздо,— паказвае копашкай Тэкля.

А бацька варочае ўжо каня з таго канца поля ў гэты канец

і новаю баразною заворвае, што ўзараў перад гэтым —

і дажджавых чарвякоў, і тую змяю, якую Тэкля пасекла, і тую, якая схавалася пад зямлю.

ІВАН ГУГОВІЧ

Колішні брыгадзёр паляводчай брыгады Іван Шаўкаловіч, па-вулічнаму Гуговіч, казаў, што ён пражыве семдзесят два гады.

Столькі разоў адстукаў яму ў часы яго маладосці, яшчэ пры Польшчы, на адным спірытычным сеансе драўляны столік.

І з ім, і вакол яго ўсё мянялася неаднаразова, і ў чужых землях, і ў сваёй зямлі гінулі аднавяскоўцы, а Іван Гуговіч, нібы зарок, насіў у сабе тую звестку, якая прыйшла да яго з яго канца...

І калі па вёсцы блукалі ўпартыя чуткі: будзе вайна, і ў ёй аніхто не ўцалее, а ў краме бралі мяшкамі запалкі, мыла і соль, я не згаджаўся: не будзе — Івану Гуговічу яшчэ далека да сямідзесяці двух гадоў.

Загінуў ён неяк дзіўна. Паехаў на возе ў лес, а перад мостам чамусьці збочыў, паехаў па-плыткаму — уброд, праз раку...

Там і знайшлі яго: на беразе ходзіць конь, воз у вадзе, а пад возам Іван Гуговіч, адно вытыркаецца, у кола ўчаперыўшыся, рука...

Рознае меркавалі пра выпадак гэты. А я прыгадаў ягоны расказ, якому і сам ён здзіўляўся, нібы не верачы, як гэта можа быць...

Ён не дажыў паўгода да тэрміну, што яму тады налічыўся, — мабыць, апошні раз столік стукнуў цішэй.

* * *

На маёй дарозе ўзгоркі і ўпадзіны.

Але гэта мая дарога: яна рухаецца, яна разважае, яна размаўляе, яна ўдакладняе маю хаду.

Побач, непадалёку, — асфальтаваныя трасы: на іх усё роўна, на іх усёпэўна, пра іх усё наперад вядома: адкуль яны і дакуль...

Па іх імчацца аўтобусы і аўтамабілі, аб апал іх пешаходы ўпэўнена крочаць, але самі трасы стаяць.

Я апускаюся ў новую ўпадзіну — і мяне апаноўвае змрок, якога няма яшчэ на зямлі, уздымаюся на новы ўзгорак — і сустракаю яшчэ раз сонца, што ўжо на зямлі зайшло.

РАСКОЛІНА

Дарога, якая мяне вяла, павярнулася
папярок і стала расколінай.

Калі не бяру яе пад увагу — яе нібыта нідзе
няма,

калі намерваюся перабрацца на той, на
другі, на адрынуты бок жыцця — яна
пашыраецца на ўсё наваколле.

Я пераходжу трыдзевяць зямель,
адольваю рэкі, пустыні, горы,
ды сутнасць у тым безумоўным, у тым
канчатковым, у тым адным кроку, які мне
дазволіць п е р а с т у п і ц ь . . .

— Скокні,— мне раіць адзін мой сябрук,— і
ты пераскочыш, мажліва, на той бок расколіны.

— Спыніся,— стрымлівае другі,— і, мажліва,
яна сама ад цябе адступіць.

Настае ноч — сябрукі засынаюць.

Сціхае вецер.

Сутоняцца хаты, дрэвы, платы.

А пад зямлёю, унізе, вясёлая музыка грае,
а ўверсе, па-над зямлёю, зораць вогненныя
масты.

ЛЕСВИЦА

Па крутой, стромкай лесвіцы я ўздымаюся
ўсё вышэй і вышэй, каб дасягнуць нарэшце той
апошняй, той завяршальнай прыступкі, з якой
можна было б рынуцца ў неабсяжнасць —
і апярдзіць самое жыццё,
і апярдзіць самую смерць...

Колькі прыступак я ўжо мінуў?!

Здаецца, іх утварае сама хада, сам рух, само
мае падыманне ўгору, само мае спадзяванне, што
там, вышэй, я стану мацнейшы, чым быў
дагэтуль, і змагу тое, чаго не магу цяпер...

Яны адна з адной вынікаюць, яны адна
другую прадбачаць, яны перашкода, яны і апора,
яны спыняюць, яны і вядуць.

Вышэйшы за дрэвы, вышэйшы за гнёзды,
вышэйшы за воблакі, вышэйшы за вышыню,— я
слухаю-чую, як мне паўтарае ўпарта мой пакі-
нуты ўнізе дваінік:

«Вяртайся!..

Прыступка апошня тут.

У неабсяжнасць трэба ўздымацца адгэтуль».

БУДУЧЫНЯ

Не бачу яе — прадбачу,
не чую — а прадчуваю,
не ведаю — а прадведваю...

Зямля запяклася, як чорная кроў.
Шчэрацца ззаду здані.

Боязь засцерагае: у будучыні — смерць!..
Адвага натхняе: у будучыні — неўміру-
часць!..

Мы аддзіраем сябе ад зямлі.

Мы ацярушваем ад глухаты свой слых,
адтуляем ад слепаты свой зрок, з няўцямнасці
выплаўляем сваё разуменне.

Гэта — паўстанне.

Насупраць нас — неабсяжнасць.

Цяжар вызвалення распровтае нашы
паставы.

Мы становімся тым, кім яшчэ не былі.

Спадвечныя зоры вандруюць праз нашы
лёсы.

ШЭРАНЬ

Я чую шмат слоў.

Бачу мноства людзей.

Усе яны кажуць, што трэба адрозніваць
няшчырасць ад шчырасці, уяўнасць ад праўды,
намер ад здзяйснення, клопат пра аднаго сябе ад
клопату пра ўсіх іншых...

Але цяпер зіма.

І словы, і людзі, і ўсё наваколле захутаны ў
шэрань.

І сухадрэвіны не адрозніваюцца ад дрэў.

ЛЯСНАЯ ДАРОГА

Едзем на возе з Хведаркам Барадатым па даўняй лясной дарозе.

Павыступалі з зямлі вузлаватыя карані, быццам чыесьці крыкі і нараканні.

Апавядае Хведарка Барадаты, як шмат тут чаго за вякі адбылося:

як людзі людзьмі пераймаліся,
як людзі людзьмі рабаваліся,
як забіваліся людзі людзьмі...

— Я ведаю, — кажа ён, — толькі трохі, ды ўсё, што было тут, да самых апошніх драбніц, адкрыецца на судзе, на тым страшным судзе, дзе ўзважвацца будуць людскія душы.

Прозяцца ў нас, каб падвезлі, каго даганяем: дзядзькі, дзецюкі, маладзіцы, падлеткі, жанкі, старыя, — і мы іх бяром, бо ўсе, хто ні ёсць на гэтай дарозе, ужо не староннія нам, не чужыя, ужо, нейкім чынам, с в а е .

Зыбаецца воз па пяску, лясоча воз па карэнні,

Хведарка Барадаты махае лейцамі і паганяе каня...

Цесна пасеўшы, усім хаўрусам едзем па даўняй лясной — па людской!.. — дарозе, едзем на страшны суд.

СТУДНЯ

Прагну вады.

Але каля студні сядзіць вартаўнік і не дае мне напіцца.

Ён зазірае ў студню і кажа: «Дзівіся!..»
Студня глыбокая-глыбачэзная, і светлая ў ёй вада, і яна — мне здаецца — уздрыгвае, быццам сэрца, і падымаецца да паверхні.

— У ёй відаць твая смага,— кажа мне вартаўнік.— Як толькі яна ў табе дойдзе да самага краю, усё пераменіцца ўвачавідкі: вада перальецца праз верх, і ты тады зможаш напіцца ўволю, але дагэтуль — не...

Я веру вартаўніку,
я веру студні,
я веру свайму нераспазнаману прызначэнню —
і гатовы трываць, колькі трэба трываць,
і гатовы гарэць на нябачным вогнішчы смагі, колькі трэба гарэць. каб споўніць, што мушу і што магу...

Над студняй стаю, і сам я падобны да дзіўнай студні, што ўсёю сваёю істотаю прагне вады, а глыбінёю апошняю — смагі.

СХОВЫ

Падамся самаю простаю сцэжкай, але
пярэймуць крывыя,
намацаю самую важкую думку, але
староннія зоймуць увагу,
памкнуся спаткацца сам-насам са смерцю,
але апынуся ў сховах...

З запаленымі ліхтарамі ў руках і з
павязкамі-плеўкамі на вачах прыходзяць і
адыходзяць людзі.

Яны мне даюць гэtki самы ліхтар і гэткую
самую плеўку-павязку.

— Ты адшукаўся,— кажучь яны.— Ты цяпер
зноўку з намі.

— Навошта мне гэты ліхтар? — пытаюся ў
іх.

— Каб бачыць у цёмным змроку,— адказ-
ваюць мне адны.

— Навошта мне гэтая плеўкапавязка?

— Каб бачыць у яркім бляску,— тлумачаць
другія.

А мне хочацца глядзець проста,
а мне хочацца разумець проста
і проста жыць —
і бачыць светлае светлым,
і бачыць цёмнае цёмным,
праўдзівым — праўдзівае,
крывое — крывым...

...На белай, на чорнай, на шэрай зямлі
малюю, сціраю і зноўку малюю сваё аблічча.

ДРЭВЫ

Блукаю па веснавых гарадскіх завулках:
спыняюся каля кожнай сядзібы,
вітаю кожнае дрэва...

Дрэвы — страчаныя мае браты,
дрэвы — страчаныя мае сёстры.

Якія магілы ляглі між намі?
Якія адлегласці і небасхілы?

Нічога не ўтойваюць дрэвы: як загаворыць
да іх наваколле, так яны адгукнуцца: улетку —
па-летняму, зімой — па-зімоваму і па-веснавому
— вясной.

Іх загароджваюць людзі, прысвойваюць
сабе людзі, але яны не належаць нікому,
належаць ягады і садавіна, належыць драўніна, а
дрэвы — не...

Не перастаю ўсё нанова вяртацца ў
наступныя вёсны,
не перастаю ўсё нанова пытацца, што
ведаюць дрэвы пра наш, чалавечы, лес...

Прыходзіць у сон мой балесны маці і дастае
з-за пазухі яблык: «Калі будзеш есці — ён будзе
горкі, а калі з'есца — стане салодкі, у ім
р а з у м е н н е : бяры, каштуй...»

ЛАНЦУГ

На панадворку сабакі: на ланцугу.

Яны адважныя — дакуль дазваляе ланцуг,
куслівыя — дакуль дазваляе ланцуг,
брахлівыя — дакуль дазваляе ланцуг,
і злуюцца яны на ланцуг таксама — дакуль
дазваляе ланцуг.

Наводдалі, вакол іх, блукаюць ваўчыныя
зграі.

Яны прынюхваюцца да сабак, прыслухоў-
ваюцца да сабак, але бліжэй усё роўна не пад-
ступаюць:

не дазваляе ланцуг.

ТАНЕЦ З В УЖАКАМ!

Змаганне захоплівае мяне: яно разнявольвае ўсе мае здольнасці, яно абуджае ўсе мае сілы, яно становіцца танцам, яно становіцца святкаваннем, яно тчэ з маіх рухаў свой непаўторны ўзор.

Я ашчаджаюся ад яго. І чакаю яго.

А з мора ўжо вынырнулі дзве вужакі — дзве неспатольныя пометы.

Яны апантана накідваюцца на мяне, абкручваюць слізкімі шчыльнымі звівамі, пстрыкаюць джаламі ў самы твар...

Я адзіраю іх ад сябе, я душу іх рукамі, тапчу нагамі, кручуся, уюся, крычу...

Навокал, з усіх бакоў, збіраюцца гараджане.

Нібыта прыцягнутыя магнітам, яны глядзяць на мой адчайны міжбой, на мае пагібельныя вымогі...

— Якое відовішча!..— у захапленні, я чую, гамоняць яны.—

Мы першы раз назіраем такі напружаны рытм,

мы першы раз бачым такі выкшталцоны танец.

ПАСТКІ

Каб не баяцца хадзіць у лес, панастаўлялі аднавяскоўцы ў лесе ўсялякіх пастак: на рысь, на ваўка, на дзіка, на мядзведзя...

Пайшоў Сымон паглядзець, што трапіла ў яго самаловы,— трапіў у нейчы сам,

пайшоў Тарас паглядзець, што трапіла ў яго петлі,— заблытаўся сам у нейчай,

пайшоў Дамінік паглядзець, што трапіла ў яго ямы,— нібы скрозь зямлю праваліўся, кудысьці прапаў...

І пачалі яшчэ горай людзі баяцца лесу:

водзяцца там ваўкі,

водзяцца там дзікі,

мядзведзі,

рысі

і — пасткі.

ДУБОВЫ ПЛОТ

Я рухаюся ўздоўж плота — і плот рухаецца
ўздоўж мяне,
спыняюся перад плотам — і плот спыняецца
перада мной...

Ён побач, але калі я спрабую ступіць да яго
бліжэй — адступае.

З таго боку плота ў доўгай зрэбнай кашулі
ходзіць мой дзед. Ён па-змоўніцку мне махае
рукою: «Хадзі сюды — я адкрыю табе таямніцу
жыцця...»

Але паміж намі дубовы плот.

На кожнай штакеціне плота — бязмоўная
дзедава галава.

* * *

Што прымушае нас незаўважна пераходзіць
з гадзіны ў гадзіну, з дня ў дзень, з года ў год і не
дазваляе спыніцца?

Рэчка цячэ — і знаходзіць дарогу да мора,
дрэва расце, урастаючы ў час і прастору,
і адкрывае ў сабе, жывучы, чалавек
неабсяжнасць, дзе свеціць новае сонца і новы
сэнс.

Нешта глядзіць на мяне маімі вачамі,
слухае, што я кажу, маім сльхам,
думае пра жыццё маёй думкай...

А на драўляным парозе сядзіць нядужы
стары чалавек, яму ўжо цяжка выходзіць з хаты і
ў хату вяртацца — цела ўвабрала ў сябе свой шлях
і стала само парогам: што чалавеку дапамагае,
урэшце, пераступіць і праз тэты парог?!

Паспелі зярняты — і адшукалі глебу, а пас-
пявалі — туліліся да сцябліны.

Крычу — адгукаецца рэха.

Маўчу — адгукаецца ціша.

Заходзіць сонца ў мой сон.

І час, як рэльеф невядомай мясціны, свед-
чыць, дзе ёсць мы і дзе нас няма.

ПАДАРУНАК ХРОСНАЙ МАЦІ

Хросная маці аддае мне свой падарунак.
Гэта люстэрка. Я спрабую ўгледзець у ім сябе, але
дарэмна. Яго паверхня зморшчаная і цьмяная,
быццам чыясьці далонь.

— У ім жыве Бог,— кажа хросная маці,— і
некалі ты яго ўбачыш...

Здараецца, люстэрка яснае, зморшчыны
разгладжваюцца — і тады мне відаць то птушка,
якая ляціць, то паставы людзей, то абрысы
незразумелых рэчаў...

Я губляюся ў меркаваннях: магчыма, я ўжо
бачу Бога, ды толькі не ведаю, што гэта ён.

АСКЕПКІ

Люстэрка, у якое я бачыў сябе, расцялася на аскепкі —

і кожны аскепак расказвае мне пра сваё,
і кожны гаворыць са мной па-свойму...

У адным — сціскаючы шчыт і меч, я ваюю на полі бою,

сяджу на ўзбярэжжы вялікай ракі — у другім,

у трэцім — кляновай сахою ару палетак,
праз урвішчы і кустоўе ўцякаю ад насцігачоў — у чацвёртым,

у пятым — схіляючыся ля горна, сплаўляю серу і ртуць...

Я спрабую злучыць аскепкі ў адно, але пярэчаць сколы, спрабую ўсіх гэтых — такіх разнаісных — людзей пазнаёміць паміж сабой, але не дазваляюць краі...

Ты, загнаны ўцякач, за кім небяспека цікуе хціва,

ты, засяроджаны ў позе лотасу ёг,

ты, руплівы ратай,

ты, рымлянін ваяўнічы,

і ты, чарадзея-алхімік,

хіба вы нічога-нічога не ведаеце пра мяне?!

Я той, хто стаіць проці вас, і ўзважвае вашы жыцці, і пераходзіць з аскепка ў аскепак, не ранячыся аб краі.

ЧАРАВІКІ

Мы ўцяклі: адзін са сваёй рэчаіснасці, другі
— са сваёй, а ў часе ўцёкаў сустрэліся.

— Давай памяняемса чаравікамі,— прапа-
нуе мне мой хаўруснік.— Калі нас будуць лавіць,
то зловяць якраз не таго, каго хочуць.

Ён абувае мае чаравікі, а я — яго, і мы, хто
— куды, разыходзімся.

У жоўтай глёўкай зямлі застаюцца сляды ад
маіх чаравікаў і ад яго чаравікаў.

Ні цемра, ні светлыня.

Стаіць нерухомая постаць часу.

На небасхіле ўспыхваюць бліскаўкі небяс-
пекі.

За мной — крок у крок — ідуць чужыя
сляды.

Я не магу ад іх анідзе падзецца.

Куды нас імкнуць уцёкі?!

Ён ловіць мяне, я — яго.

* * *

Абуджаюся і засынаю, а ўсё няпоўны мой сон, усё няпоўнае абуджэнне...

А па вуліцы туды-сюды пахаджае, бы штосьці яна шукае, жанчына:
у плюшавым каптане, у паркалёвай хустцы,
з абломкам сярпа ў руках...

Усе на яе азіраюцца,
усе ёй здзіўляюцца,
усе стараюцца распазнаць, хто яна,
і ўсе страшацца, што сапраўды распаз-
наюць.

ЛАБАРАТОРЫЯ

У лабараторыі зачынены шчыльна дзверы і занавешаны вокны — сюды не праходзяць староннія людзі, староннія гукі, старонні час...

Тут у гліняных вазонах красуюць ружы, ляжыць на сталі наламаны кавалкамі хлеб, плаваюць у вадзе сярод водарасцяў зялёных рыбы, а ў празрыстай шкляной абалонцы стаіць шаравая маланка, нібы паланёны, увесь з сучэльнага вока, звер...

У лабараторыі, усе на месцах, зкаходзяцца пэўныя ладзі.

Тут дзейніца бесперастанна адзін і той самы дослед, праводзіцца адзін і той самы эксперымент:

ці дастаткова вазоны — вазоны, ці дастаткова ружы — ружы, ці дастаткова стол — стол, ці дастаткова рыбы — рыбы, ці дастаткова вада — вада, ці дастаткова маланка — маланка, ці дастаткова хлеб — хлеб, і людзі, якія праводзяць дослед,— ці дастаткова людзі...

Яны сумняваюцца ва ўсіх рэчах,
яны сумняваюцца ва ўсіх з'явах,
яны сумняваюцца ў адчуваннях, у думках і
нат у сваіх сумненнях,
а вынікі доследу настойліва адкрываюць ва
ўсім, што ні ёсць тут, адно і тое ж:
н і ш т о.

ВАНДРОЎНЫ ГОРАД

Шумяць вяршаліны дрэў.
Неба зацягваецца смугою.
Усчынаецца дождж.

Я не хаваюся ад дажджу, не зважаю на дождж, я гляджу за Вялікае Поле, дзе бурштынава-жоўтая светлынёю зорыцца небасхіл,— на адзіна празрысты шматок сярод хмурнай сінечы.

Там, быццам мачты дзівоснага карабля, акрэсліліся званіцы, спічастыя дахі, вежы, акрэсліўся горад —
які я шукаю па ўсёй зямлі,
горад, што выплыў з людской надзеі...

Хіба ўвесь шлях чалавека абмежаваўся зямлёй?!

Хіба ўвесь сэнс чалавека замкнуўся наўколле?!

Хіба мае моц і вагу адно толькі тая думка, якая засціць?!

Дождж прыбівае дарожны пыл, хвошча па дрэвах, траве, будынках, руччамі цурчыць па равах...

А за Вялікім Полем зые бурштынава-жоўтая светлыня і, быццам кагосыдзі чакае, узвышаецца горад — горад, якога няма на зямлі, горад, які вандруе.

АДЛІГА

Жоўтыя ліхтары.

Туман.

Гракаюць гракі ў парку,

і дрэвы гатовы паверыць, што ўжо не будзе зімы.

Нешта скранулася ў наваколлі, нешта адтала.

І намагацца ўжо дужа не трэба,

і засцерагацца дужа не трэба,

сталі спрыяць акалічнасці неспадзявана,

зрабілася ўсё бліжэй,

зрабілася ўсё прасцей,

жыццё пачало атрымлівацца само сабою.

Пятая пара года — адліга. Што забіралі ўсе іншыя поры, яна вяртае:

і зноў магчыма сустрэча,

і зноў магчымае шчасце,

і зноў магчымая неўміручасць.

Распаліся жорсткія сковы, што замацоўвалі ўсіх на адным і тым самым месцы, у адных і тых самых паставах — і пачал! адкрывацца нанова, якскарбы, людзі.

Высачы момант — і азірніся, і ўгэты кароткі прамежак ты ўбачыш сябе, што не паспеў яшчэ стаць мінулым.

Лукаюць нейчыя галасы.

Кранаюць нейчыя лёсы.

Адліга.

Туман.

Жоўтыя ліхтары.

АДГЭТУЛЬ

Крэсліць вакол мяне доля свае заклёны-
кругі.

Груган сядзіць на вяршаліне дуба.

Складаюцца зоркі ў знакі нераспазнанай
карты.

Аспрэчвае мэта, што ёсць.

Сны зберагаюць, што трачу.

Ці самы апошні круг — небакрай?

За мною, удалечыні, зноў зелянеюць лясы,
зноў палавее жыта, зноў белымі, сінімі, жоўтымі
веткамі ўпрыгожваюцца лугі...

Але не магу я вярнуцца туды, дзе ўжо быў,—
проці сваіх слядоў,

і не магу затрымацца тут, дзе знаходжуся
сёння.

Мая прастора — мяжа.

Мой час — вастрывё.

Мой шлях — шлях агню: адгэтуль.

ПАРОГ

Парог урос у зямлю, струхлеў...
Я б'ю па парозе нагою — з яго сыплецца
парахня.

Але гэтакі ён толькі зверху, далей ён трывалы,
далей ён моцны — і шашаль яго не стачыў, і цвіль
яго не збуцвіла,

— О, яму безліч гадоў,— кажа брат.— І
высечаны ён з дрэва, якога цяпер няма ўжо,— са
шчырага дрэва, і высечаны людзьмі, якіх
гэтаксама няма...

Мы не ўваходзім у хату: у ёй жылі нашы
дзяды, у ёй жылі прадзеды нашы, а мы стаім на
парозе, на шчырым парозе, і адчуваем, што мы
гэтаксама парог, да якога — няма нас, і пасля
якога — няма...

Ёсць месца ў набытку і месца ў страты.
Дзе растлумачыцца чалавеку, хто ён такі?
Хаты чакаюць, што вернуцца людзі.
Пыл ацярушваецца на парозе.
Калі мы са светам — мы супраць свету,
калі мы з прыродай — мы супраць прыроды,
калі мы з родам — мы супраць роду...
Мінулае тоіцца ў змроку, будучыня — у
светлыні.

СНЕГ

Такое маўчанне ў снезе,
такая далеч,
такая бель —
што замірае душа: не ўмее яна яшчэ быць
такой.

Шастае шорсткая асака.
Сінеюць самотныя лозы.
У вёсцы запальваюцца агні.

У снега позірк маіх надзей,
у снега маіх летуценняў голас.

Снег, ты з бясконцасці? ты з дасканаласці?
ты са скону?

Усё, што буяла, цвіло, красавала, усё, што
стала мінулым, усё, што стала ўспамінам, усё, што
вярнуцца назад не можа,— вярнулася ў белы
снег.

У наваколлі яшчэ адно наваколле,
у адвячорку яшчэ адзін адвячорак,
у долі яшчэ адна доля:

снег.

Свет спавядаецца перад снегам. Кранаю
далонню снег.

КРАТЫ

Як здрадлівы лёд, пад намі правальваецца
зямя,

самі сабою зрушваюцца са сваіх месцаў
нашы бажніцы, астрогі, музеі, крамы...

— Не трэба звяртаць на ўсё гэта ўвагі,— нам
раяць аднекуль зверху,— гэта капаюць краты
свае норы, усяго-наўсяго краты...

Мы і так не звяртаем даўно ўжо на шмат
што ўвагі,

нават на тое, што мы ўжо не надта і мы,

што мы падкапаны ў саміх сваіх думках,
учынках, словах,

што — невядома кім — ашуканы, што —
невядома як — страцілі грунт...

Мы чуем спаднізу штуршкі — быццам там,
пад зямлёй, устае на ногі палонны волат,

адною сваёю часткай палыхаемся, і
радуемся — другой,

адважваемся і марудзім, чакаем і выраша-
ем, як быць, што цяпер нам рабіць усё-ткі:

ці слухаць не тое, што чуем, бачыць не тое,
што бачым, казаць не тое, што разумеем,

ці напярэймы кратам капаць пад сабой —
разам з імі — зямлю.

ДЗІЧКА

Дзічка-дзічка, чаму ты не груша?
Вось і піла ўжо зубіцца на цябе, і вострыцца
ўжо сякера.

Але хіба ведае дзічка, чаму яна дзічка?
Але хіба ведае горкі палын, чаму ён горкі
палын?

І хіба ведаюць людзі, чаму яны людзі?

Нешта пагасла ў свеце, нешта замоўкла,
нешта асірацела.

Не ўсё, што расце, расце для яды, і ўсё, што
расце, расце не адною ядою.

Прыходзіць з мінуўшчыны на апусцелае
месца сівы дзядуля.

З будучыні выбліскае ў нашы вочы пажар.

— Яны не мелі таго, што мы сёння маем,—
расказваюць сваякі пра людзей, што жылі
калісьці,— але жылі яны лепш.

Ці ведае чалавек урэшце, што яму лепш, а
што горш,

што — страта, а што — набытак,

што — немач, а што — здароўе,

што — мала, што — шмат?

Усё вырашае па-свойму розум, ды нешта ў
жыцці не згаджаецца з ім.

Пад вечар запаліцца ў печы.

І загаворыць — апошні раз — з намі дзічка
на самай відущчай мове — на мове агню.

ВІДУШЧЫ КАМЕНЬ

З веку ў век ляжаў ля гасцінца камень.

З веку ў век ішлі па гасцінцы людзі.

Людзі глядзелі на камень, камень глядзеў на людзей, глядзеў-прыглядаўся і ўрэшце зрабіўся відушчым.

І стала яго відушчасць праменіцца на гасцінец і абпраменьваць кожнага, хто па гасцінцы ішоў.

І сталі рабіцца відушчымі людзі, і стаў кожны ў кожнага бачыць думкі — пярэстыя, простыя, пакручастыя, белыя, шэрыя, чорныя, каляровыя, і стаў кожны кожнага без слоў разуметь.

Спачатку ўсе ўзрадаваліся, а потым палохацца сталі гэтага свайго разумення, відушчасці гэтай нязвычайнай сваёй.

Накінуліся грамадой на камень — і саштурхнулі яго ў глыбокую яму, але на трэці дзень стала свяціцца яма,

укінулі камень у мора — на шосты дзень стала свяціцца мора,

закінулі камень высока ў нябёсы — камень адно ўсміхнуўся і стаў, быццам новы месяц, кружыцца і ззяць над усёю зямлёй.

Так скончыўся колішні свет і настаў — відушчы.

АПОШНІ АРГУМЕНТ

Перад тым, як пачнецца бітва, бяссонныя
звездары разважаюць-гадаюць, чым яна
скончыцца, на чый бок схіліцца перамога.

Я таксама ўзіраюся ў зоркі,
слухаю, як шамацяць лісты,
сачу, як дзьме вецер і як палымнее агонь...—
усё заўважаю, усё ўлічваю і вырашаю
ўхіліцца ад заўтрашняй бітвы:
акалічнасці складваюцца супраць нас.

— Аднак ты забыўся ўлічыць яшчэ адзін
аргумент — апошні,— кажа галоўны звяздар,—
той аргумент, што ўвесь час засланыецца ад цябе
табою.

Я гляджу на яго — і разумею яго.

Кладу руку на агонь — і агонь, які перад
гэтым кусаўся люта, ліжа маю далонь.

Мой апошні, непераможны, утоены і ад
мяне аргумент,— я сам.

КАРОНА

Уранні карона знайшлася, а ўдзень яе ўкралі.

Яна была залатая — і злыя суседзі зайздросцілі нашай хаце: за што ім даецца гэткае шчасце — яны такія ж, як мы.

Маўчаць платы і вароты.

Перамяшчаюцца ўпотаі цені.

Бацькі не знаходзяць ад распачы месца: і хто мог падумаць, што за каронай сочаць. .

Я пералажу праз плот у суседскі, зарослы травой, падворак, дзе жылі калісьці брат і сястра.

Былі б яны сёння тут — я раскажаў бы ім пра сваё няшчасце, якое магло стаць шчасцем,

я раскажаў бы ім пра карону, якую не ўпільнаваў.

Але падворак глухі: няма ні сястры, ні брата.

Дзесьці, дзе зараз яны жывуць, таксама няма і мяне для іх.

Брат мае сястру, сястра мае брата, а я маю тое, кім ёсць.

Аўжо гукаюць-шукаюць мяне бацькі па сядзібе нашай.

«Знайшлася ў другі раз карона,— кажуць яны.— Тая была залатая, а гэтая модная, але ўсё роўна карона, і зноў на тым самым месцы — у лебядзе... Золата ўкрасці зладзеі ўкралі, а ўкрасці карону саму не здолелі: вось яна...»

МЫ, ЛЮДЗІ

На даляглядзе, у самым канцы пакручастай
доўгай дарогі,— сонца,
а на дарозе, ва ўсю яе даўжыню,— мы,
людзі...

Калі мы лічым адно аднаго па пальцах — нас
шмат,
калі мы лічым адно аднаго па душах — нас
мала:
нам яшчэ трэба ўбачыць у іншых сябе, у
сабе — нябёсы, у нябёсах — сонца, а ў сонцы —
сонцалюдзей.

Спыніўшыся на дарозе, адны з нас будуць
на ёй жытло. Мы ўжо знайшлі,— яны кажучь,—
месца сваё пад сонцам.

Другія, збаяўшыся, што іх у канцы не стане,
падаюцца назад, ва ўсё большы цень.

Трэція, аддаўшы дарозе, што іх затрымлі-
вала і цягнула, уваходзяць, быццам у браму
новага свету, у сонца, і самі становяцца сонцам, і
ў людзях зямлі прадбачаць сонцалюдзей.

ГОСЦІ

Госці прыйшлі ў мой дом.

Пытаюся, што ім трэба.

Адказваюць госці: мы хочам узяць свой скарб.

Пытаюся, хто яны.

Адказваюць госці: гаспадары.

Відаць, памыліліся госці і забрылі не ў той дом. Я жыву тут ад нараджэння і ведаю ўсё да апошняй драбніцы: вунь — столь, вунь — падлога, вунь — рэчы, бо ўсё, што ні ёсць тут, — яно мае.

Ды госці ўзрываюць маснічыны — і дастаюць з-пад іх куфар,

вымаюць пару цаглін са сцяны — і ўжо трымаюць шкатулку ў руках,

лезуць пад столь — і выцягваюць з нейкай шчыліны нейкі скрутак...

І вось я стаю ў сваім доме — госць.

ПАЛЁТ СТРАЛЫ

Напружваецца цецiва: паўакружнасць лука
ўраўнаважваецца паўакружнасцю цецiвы.

Упарцься, лук!
Супрацьдзеiнчай, цецiва!
Вы ўтрымліваеце ў сабе звышвыiсце: палёт
стралы.

Я ў хаты ўваходзiў і з хат выходзiў, уваходзiў
угарады і выходзiў з iх — і ўсё адно апынаўся то ў
паўакружнасцi дня, то ў паўакружнасцi ночы,
самiм сваiм iснаваннем дзелячы свет надвое і
з'ядноўваючы ў адно.

Пакуль я жыву, я абкружаны небакраем,
пакуль я жыву, не магу дасягнуць небакраю:
ён — там, дзе спынюся,
ён — там, дзе ўпаду.

Жыццё iдзе крутам, вяртаючыся да пачатку,
смерць — нацянькi.

І ляцiць нацянькi страла, вынiкаючы
безупынна з сябе самое, вызваляючыся ад сябе
самое, каб зрэшты зрабiцца палётам самiм.

ЛУЖЫНЫ

Збіраюцца парушэнні.
Мяшаюцца поры года.
Як дым, па наўколлі паўзе трывога.

У лужынах млее вада — а людзі не вераць
вадзе,

у лужынах грае сонца — а людзі не вераць
сонцу,

у лужынах плёжкаюцца аблокі — а людзі не
вераць аблокам.

Яны пазіраюць, куды ўжо зайсці
немагчыма,— удалечыню.

Там, па дарозе, па лузе, ад лужы да лужы,
пасля дажджу, бягуць басаногай чародкаю дзеці,
смяюцца, нагамі намацваюць неба, вясёлку,
пльты аблок і не баяцца нічога.

Гэта было да таго, як выпаў аднаго разу
шкляны дождж,

гэта было да таго, як павыступалі з зямлі
нажы і іголки,

гэта было да таго, як свет стаў раптам
дарослым.

РЫБІНА

Заплыўшы ў затоку, лягу-замру між карчоў кашлатых.

Будуць закідваць рыбакі ў затоку блешні, кручкі, запускаць браднікі, бучы, будуць выцягваць рыбакі з затокі падманутых рыб...

Старая мудрая рыбіна, я прадчуваю ў сабе чалавека, і разважаю пра сэнс жыцця, і пытаюся ў сэнсу, чаму ў сваім рыбіным целе не можа быць рыбіна чалавекам, і не паддаюся на хітрыкі рыбакоў.

Некалі, ужо нежывы, я выплыву на паверхню затокі — і ўсе рыбакі, што ўбачаць мяне, пашкадуюць уголас: авох!..

Такая вялікая рыбіна — і прапала!..

Такая вялікая рыбіна — і не дасталася анікому!..

І я гэтаксама тады пашкадую пра гэта сэнсам, агульным для рыбін і для людзей.

* * *

Прымаю тое, што ёсць, і не прымаю таго,
што ёсць.

Перашкодаю, што ўва мне, наштурхоўваюся
на перашкоду, што прада мною.

А за маімі плячамі стаіць мая неадольная
абарона — смерць —

і кажа: змагайся,

і кажа: перамагай.

Што можа ўва мне паражацца, бярэ параза.

Бярэ, што можа ўва мне памерці, смерць.

Знаходжу выйсце ў бязвыйсці. Пакуль не
шукаю ратунку — не маю страты.

Пакуль не турбуюся аб сабе — магутнейшы
за сябе.

П'ю з кубка нябёсаў нектар, п'ю з кубка
зямлі атруту.

Зычу сабе асалоды і зычу сабе пакуты, зычу
добра і зычу таксама зла.

А прад маімі вачамі цвіце і хаваецца за сябе
самое, і разнастайваецца жыццё — мая неадоль-
ная перашкода —

і кажа: змагайся,

і кажа: перамагай.

ПАСТУХІ

Яшчэ з лагчын не сышла вада, а тут, дзе гарыць цяпельца, ужо досыць суха.

Прысеўшы каля цяпельца, чакаю, калі ад далёкага статка прыйдзе мой даўні сябра, з якім я не бачыўся шмат гадоў.

Тут стойбішча пастухоў: хто падыходзіць сюды, а хто адыходзіць, хто прышывае да светкі латку, хто самакрутку няспешна курыць, хто дастае з торбы харч...

«Калі сабраліся ў іхнім двары, каб рэзаць тую карову,— апавядае стары пастух пра аднаго з пастушкоў,— ён раптам збялеў быццам смерць, заплакаў, схапіў, што было пад рукою,— шкліну і кінуўся з ёй на людзей.

Моцна сабе ён тады тою шклінай руку параніў, а крыкам, апостальскім нейкім крыкам: нельга рэзаць кароў!..— параніў людзей...»

Я ведаю: колішні той пастушок — гэта ён, мой сябра.

Гляджу на знаёмую вёску, дзе між драўляных хацін паўсталі гіганты-дамы, гляджу ў агонь пастухоўскі, што супакойвае і непакоць,

і ў неба, усё тое ж неба, дзе сярод белых аблокаў блукаюць разам душы апосталаў і кароў.

РОЛІ

Той, хто ідзе па гэтай дарозе, выконвае ролю, якую дае дарога:

воін ваюе,
музыка грае,
купец гандлюе,
лепіць гаршкі ганчар...

Але калі прыходзяць яны ў канец, канчаюцца іхнія ролі: воін ужо не воін, музыка ўжо не музыка, ганчар ужо не ганчар, і не купец — купец, а ўсё гэта толькі ўмовы, толькі няпростасці той дарогі, якую яны — усе па-свойму — прайшлі.

Хіба, каб адолець дарогу спаўна, канчаткова, дарэшты, трэба спаткнуцца аб кожны камень, зваліцца ў кожную яму, патрапіць у кожны след?!

Хіба трэба кожнаму быць адразу і гэтым, і тым, і вось тым, і вось гэтым?!

Альбо наогул не быць нікім?!

Нічога нікому не хоча тлумачыць дарога, зноў раздае яна новыя ролі, зноў запалоньвае ўсіх сабой...

Зноў будзе музыка натхняцца, што ён музыка,

купец — ганарыцца, што ён купец,

воін — даказваць, што ён воін,

ганчар — пераконвацца, што ён ганчар...

Зноў яны будуць здзіўляцца, што людзі — людзі і што неўзабаве — канец.

СЯРГЕЙ ЦЫГАН

Сябра майго маленства Сяргей Цыган стаіць на крутым пячаным пагорку і з левай руці шпурляе ўгору каменне.

Каменне, што мы кідаем заўзята, з падвойнаю моцай вяртаецца зноўку на дол, прымушаючы нас разбягацца, хавацца, ўхіляцца...

Але Сяргей Цыган не сыходзіць з месца: яму няма ад чаго ўхіляцца, яму няма чаго асцерагацца,— каменне, што ён зашпурнуў угору, і застаецца там.

— На тое ён і Цыган,— мы захапляемся і зайздросцім.— На тое ў яго такая рука...

Мы пакідаем потым пагоркі,
мы выпраўляемся потым дахаты,
кіруючыся на той двор, дзе жыве разам з
маці і меншай сястрою Сяргей Цыган — сярэдзіна
нашай сябрыны.

А ўвышыні, над зямлёю, плывуць кудысьці
вялізныя хмары, і ў іх пагрозліва грукаюць
камяні, якія пазакідаў на неба Сяргей Цыган са
сваёй левай — шчаслівай сваёй — руці.

ПЛЫНЬ

Ноччу прыйшла вада — і аддзяліла цела ад
цела, слова ад слова, сушу ад сушы, жытло ад
жытла,
і ператварыла вуліцы ў рэкі.

Тулячыся да платоў, мы ідзём і ідзём уздоўж
плыні і адыходзім кудысьці далека, дзе плынь
замірае на месцы, а мы пачынаем плысці, як
дагэтуль яна сама,—

усё незваротней, усё непазбежнай, хаця
адзінае, што нам трэба, дык тэта — перайсці на
той бок.

ПЛАНЕТА МЕТАМАРФОЗАЎ

Зайшло сонца — і ў небе ўзышла тая
загадкавая планета, якая займае наш розум,
якая прыцягвае нашы пагляды,—
планета метамарфозаў.

Па прыхаманлівых нейкіх законах, нібыта
яна выпраменьвае свае ўспаміны ці сны, на ёй
час ад часу ўзнікаюць постаці наскіх, знаёмых
істотаў:

льва,
чалавека,
птаха,
быка.

Што яны азначаюць?
Чаму іх столькі?

Можа, яны нешта сведчаць пра нас, што
кевядома і нам самім?

Мы нацэльваем на тую планету свае
тэлескопы,

шлём да яе сваіх астранаўтаў —
і зблізку, адлегласць адолеўшы, расчароўва-
емся-растпазнаём:

гэта не бык — а зямля,
гэта агонь — а не лёў,
гэта не птах — а паветра,
не чалавек — а вада.

Але запаноўвае ноч — і знікае асвойтаная
адлегласць, і ў нашым няўзброеным зроку зноўку
ўзнікаюць яны — постаці льва, чалавека, быка і
птаха, змушаючы нас разумець больш, чым
бачым, і бачыць болей, чым разумеем цяпер.

* * *

Гавару, услухоўваючыся ў саму гаворку:
што ў ёй?!

Гляджу, углядаючыся ў само ўгляданне: што
ў ім?!

Думаю, удумваючыся ў самі думкі: што ў
іх?!

Побач са мной, леваруч, ступае драпежны
звер, праваруч — непахібны робат,
наперадзе ззяе сонца,
ззаду чарнее цень.

Чым больш я адзіны, тым больш усіхні,
чым больш непаўторны, тым больш увабраў
у сябе паўтораў,
чым больш неўміручы, тым болей адкрыты
смерці,
чым больш старажытны, тым больш
малады.

Мерае чалавека меркай адною зямля, адва-
ротнаю — неба, і меркай дваіною сам сябе
чалавек.

Звер зыркае на мяне сваім грозным вокам, а
робат адну за адной называе лічбы, то адымаючы
ад мяне, то прыкладаючы да мяне суму звера і
суму сябе...

Я — слова, што вучыцца гаварыць,
думка — што вучыцца думаць,
жыццё — што вучыцца жыць.

ЯНЫ

Людзі, што мне сустрэліся ўчора і пазаўчора
і што сустракаюцца сёння...— уваходзяць яны ў
мой лес, быццам яны гэта я таксама.

Нават калі я адводжу вочы — яны ўсё адно
глядзяць на мяне,

нават калі не растульваю вуснаў — яны ўсё
адно ўступаюць са мною ў размову.

Вось яны, вось: то хаваюцца ў цёмныя
нетры майго забыцця, то аб'яўляюцца на белым
полі маёй увагі.

Але чаму з разнастайнага мноства якраз
яны?

Чаму менавіта яны — яны?

У ЛЕСЕ

У лесе дрэвы і людзі: той, хто стаіць
нерухома на месцы,— дрэвы, той, хто блукае,—
людзі.

Збочвае поле ў лес, і збочвае ў лес лагчына.
Быццам заклятае дрэва, ляжыць каля ног
маіх цень.

Сцежкі, якія ўва мне, упадаюць у сцежкі,
якія ў лесе.

Каб адшукацца, трэба спярша згубіцца.

А таямніца ў самай сярэдзіне не траў трымае
відушчы ліхтар.

Куды б ні ішоў — я вяду за сабою лес.

Дзе б я ні быў — застаюся ў лесе.

А словы складаюцца разам і паўтараюцца
бесперастанку: лес — лес.

З КЛЮЧОМ У РУЦЭ

— Ты не ўсё яшчэ ўзяў з сабою,— кажа мне стражнік, калі я спрабую выйсці з падземнага замка.

Я вяртаюся і аглядаю яшчэ раз рэчы, сабраныя тут.

Я не ведаю іхняга сэнсу і прызначэння, і таму наўздагад бяру сабе тое, што нагадвае мне пэўным чынам мяне самога: бронзавага чалавечка з ключом у руцэ.

Аднак і на гэты раз мне не ўдаецца выйсці.— Ты не ўсё яшчэ тут пакінуў,— кажа мне стражнік, але не тлумачыць — што.

І зноў я вяртаюся ў залы падземнага замка, дзе я і вязень, і валадар, і стаўлю свайго чалавечка на тое месца, дзе ён стаяў.

Што мушу я ўзяць у падземным замку і што ў ім пакінуць?

Я бяру й пакідаю, пакідаю й бяру — і апынаюся кожны раз то ў нястачы, то ў лішку.

АТАВА

Кашу траву, якую касіў перад гэтым,—
атаву.

Дыхае восень.

Туманіцца лета.

Кранае званы далячыняў туга.

Незаўважна расце трава, незаўважна
мяняюцца поры года.

З аднаго канца лугавіны скіроўваюся ў другі
канец лугавіны.

Час, як траву, мяне росціць і час, як траву,
мяне косіць, і смерць становіцца нараджэннем,
якое нічога не памятае пра тое, што было перад
ім.

Спяшайся расці, трава,

спяшайся, адна палова імгнення, злучыцца
з другою паловай,—

каб спраўдзіўся некалі цуд, каб паспелі ўсе
нарадзіцца і не паспела смерць анікога скасіць
касой.

ГЛІНЯНЫЯ ЧАЛАВЕЧКІ

Зайшоўшы на загуменне, накопваю гліны,
мяшаю яе са сваёю слінаю і ляплю, што хоча
ляпіцца само,— чалавечкаў.

Гэта — сусед Іван,
гэта — сусед Багдан,
гэта — бацька,
а гэта — маці,
а гэта — я...

Прыходзіць на загуменне сусед Іван, пры-
ходзіць сусед Багдан, прыходзіць бацька, прыхо-
дзіць маці і дзіву даюцца, што я іх так добра
зляпіў.

— Аднак мы самі,— кажуць яны,— жывыя,
а вось яны нежывыя, і калі ты іх не ажывіш, мы
гэтаксама з часам станем такія ж, як і яны...

Я стаўлю сваіх чалавечкаў на ногі,
адхукваю іх, бы яны заклаклі,
упрошваю іх, каб яны ажылі...

Але не чуюць мяне гліняныя чалавечкі і не
намерваюцца ажываць.

Пойдуць суседзі, пойдуць бацькі, а я па-
ранейшаму буду сядзець на тым загуменні,
і думаць,
і мучыцца,
і шкадаваць, нашто я наогул звязваўся з
глінай.

* * *

Вобразы вабяць услед за сабою, але памкнуся за імі — і іх растворыць прастора: магчыма, яны проста птушкі, якія адводзяць таго, хто ідзе, ад сваіх затоеных гнёздаў.

Заблытаны сцежкі, якія вядуць і на ўсход, і на захад, але на кожным кроку, усюды, ад іх падымаецца стромкая вышыня, і, падымаючыся над сабою, становіцца розумам цела, і, падымаючыся над сабою, розум становіцца ўсёразуменнем, якое, нібы ваданосныя жылы, сабой насычае і жывіць кожнае слова і кожны крок.

Чалавек — гэта два чалавекі, як дзве далоні, што лепяць суладна снежку ці перакідваюць, каб утрымаць, жарыну: адзін з іх — пачатак, другі — завяршэнне, адзін з іх — выток, і другі — суток, адзін з іх — прычына, другі з іх — вынік, адзін з іх — пытанне, другі — адказ, а паміж імі цякуць, вынікаючы з іх і ўпадаючы ў іх, сусветы.

Усё, што кранае мяне, падобнае на мяне.

Не скончаны дзень тварэння: зноўку і зноў вылеплівае чалавек сваю лепшую долю.

Дзеліць мяне прастора, з'ядноўвае час.

Калі чалавек сустрэнецца з чалавекам?

У бездані памяці мглацца бяссонны ліхтар.

Пачакай, памарудзь, адпусці жаданне — і ты перастанеш быць часткай, нацэленай супраць усіх, і вернуцца да цябе тыя птушкі, якія не ловяцца, калі іх ловіш, якія хаваюцца, калі іх шукаеш, і ты пачуеш: у кожнай птушкі — твой голас, і ўбачыш: у кожнай птушкі — твой твар.

ТЫГР

На рыжай ссохлай траве спіць тыгр.

Раптам стаў небяспечным час і пагрознай —
знаёмая балацінка.

Прывязаныя позіркамі да таго, што бачым,
мы паварочваем з Тэклэй назад — да знямельх
далёкіх людскіх сяліб, але мляўкія сцежкі
расслізгваюцца пад нагамі,

і — абуджаецца тыгр.

У КАМОРЫ

У каморы, на ўслоне, я заўважаю поўныя ночвы фарбы: белай, чырвонай, зялёнай, сіняй...

Яна не змешваецца між сабой, і вабіць мой позірк, і выклікае вялікую Прагу — хоць і не ведаю, што — маляваць.

Я адчыняю шуфляды, заваленыя рознаю драбязою, і калі выпадкова знаходжу ў адной з іх стары, але спраўны, яшчэ не ўжываны пэндзаль, радуся, што ўсё атрымліваецца акурат.

Аднак фарбы — ці яны перастаялі, ці перасохлі — насуперак маім спробам не хочуць брацца да пэндзля і, быццам гумовыя, сцягваюцца назад.

Ну не, я ўсё роўна не адступлюся, ну не, я ўсё роўна зраблю па-свойму, я намалюю ўсё роўна сваю карціну і, запусціўшы пэндзаль на ўсю даўжыню дзяржальна ў глыб фарбаў, пачынаю іх перамешваць-варушыць.

І вось уся маса ў ночвах устрывожылася, заварушылася, захадзіла, і знутры яе пачалі выварочвацца, падымацца наверх, паўзці — быццам жывыя яны!.. — вантробы, з белай, чырвонаю, сіняю афарбоўкай — мне на здзіўленне і мне на жах.

Я адкідаю пэндзаль і, спатыкаючыся аб начынне, зваленае на падлозе, уцякаю з каморы прэч — ад моташных гэтых ночваў і ад карціны, якую намерваўся намаляваць.

СТАРАЯ ХРЫСЦІЯНКА

Яна выходзіць следам за мною з дому.

Зжоўк яе твар, валасы ссівелі, і на ўсім свеце не засталася ніводнага чалавека, хто з ёю дзяліў бы яе дні і ночы, апроч нерухомага, мёртвага, распятага на крыжы Ісуса Хрыста,

Яна доўга дзівуецца, дзе я падзеўся, і, бы разважае з собою ўтолас, раз-пораз нягучна кліча мяне, аднак я маўчу, я не хачу ёй трапляцца на вочы, і гаварыць з ёй аб мёртвых рэчах, і прымушаць сябе быць такім, як яна.

Я хаваюся ў жоўтым асеннім тразрыстым кустоўі і з ім станаўлюся адзіным суцэльным зрокам, адзінай суцэльнай душой.

Не ведаю, дзеля чаго, але яна мяне любіць, не ведаю, ад чаго, але яна стараецца выратаваць маю душу.

Пазіраючы па баках, праходзіць яна цяпер зусім побач са мною і — дзіўна — не распознае, што я тут.

Яна паволі вяртаецца ў дом, а я застаюся ў садзе, дзе кожнае дрэва, дзе кожны куст свецяцца, як на свяце, і бачаць, і разумеюць мяне да самых глыбокіх куткоў маёй чалавечай, не ўратаванай — як Бог на крыжы — душы.

ГАЗЕТЫ

Учора была сустрэча з пісьменнікамі з Мавравіля — суседняй краіны, суседняй літаратуры...

Сёння — працяг сустрэчы, і сёння прыйшлі газеты, і ўсе, хто ўчора дзяліўся ўспамінамі, чытаў пераклады ці звязваў у вузлы красамоўства ніткі ўзаемасувязяў, вышукваюць у газетах, што пішацца ў іх пра іх.

Дзіўна: хіба не самі яны казалі ўчора гэтыя словы,

хіба не іхнія твары адлюстраваліся на гэтых здымках,

хіба не іхнія прозвішчы складаюцца з гэтых літар,—

каб зараз вось гэтак заўзята, уважліва, з хваляваннем распазнаваць у газетах адно і тое ж — саміх сябе?!

ПАСАЖЫРЫ

У пасажыраў сумкі, валізкі, торбы. Калі пасажыры, спяшаючыся, бягуць да свайго вагона, сумкі, валізкі, торбы ўчаперваюцца ім у рукі і ўпарта іх цягнуць назад.

Калі пасажыры ўладкоўваюцца ў вагоне, сумкі, валізкі, торбы займаюць бесцырымонна іхнія месцы і, робячы іх сваімі вартаўнікамі, не адпускаюць іх ад сябе.

Пасажыры турбуюцца, пасажыры хваляюцца, пасажыры шчыруюць, пасажыры слугуюць, нібы яны — сумкі, валізкі, торбы, а сумкі, валізкі, торбы — сапраўдныя пасажыры.

КРЫНІЦА, З ЯКОЙ ПІЎ СВЯТЫ

Ад царквы да царквы, ад леснічоўкі да леснічоўкі ідзем з Арабейкам Іванам, напытваючы сцяжыну да той крыніцы, з якой піў святы.

Мы знемагліся, нас паліць смага, але мы адмаўляемся ад піцця, і людзі, бачачы нашу адданасць святой ідэі, шчырае наша імкненне, нам кажуць, кудою ісці.

Апоўдні гарачага дня мы прыходзім да мэты. Крыніца ўвабрана ў зруб, і Іван Арабейка першы, схіляючыся над зрубам, зачэрпвае ў конаўку, што мы знайшлі тут, вады.

Гэта, аднак, не зусім і вада, а — жоўтачырвоная вадкасць, бы недзе глыбока, адкуль выцякае крыніца, у надземных нетрах, точыцца бесперапынна нейкая бітва і спывае гэткаю крывёй.

Іван Арабейка п'е. І я п'ю, сціскаючы зубы, таксама.

Потым мы будзем хварэць, будзем пакутаваць, але будзем ведаць, што далучыліся да самой сутнасці свету і што пілі з крыніцы, з якой піў святы.

МІТЫНГ

Па снежнай грувасткай дарозе з малою сваёю дачкою паволі іду ў мястэчка.

Калі падыходжу — бачу: тут адбываецца мітынг — ля самай дарогі, побач, на голым палетку, і чую ўзварушаную гаману.

На ім верхаводзіць ксёндз — колішні мой хаўруснік з часоў вальнадумнасці і маладосці з вострым і ясным абліччам ці ветаха, ці маладзіка.

І словы, што ён цяпер прамаўляе, вострыя, нібы лёзы; крэсяць яны на целе прасторы зацятыя рэзкія рысы і падзяляюць усіх, хто іх слухае, напалам.

У цэнтры мястэчка, ля крамы, таксама сабраліся людзі. «Трэба яго павесіць! Ён — шкоднік»,— гучаць адны галасы. Другія прырачаць: «За што? Не ён вінаваты ва ўсім, што так сталася, а вунь тыя...» — і пальцы паказваюць угару.

Доўга стаім тут, але дарэмна: машыны з хлебам няма і няма. І толькі калі пачынае брацца на вечар і на ліловым небе ўзыходзіць зіхоткі месяц, разыходзімся па дамах.

З малою дачкой і парожняю кайстраю за плячыма падаюся той самай, занесенай снегам, дарогай назад.

Нічога ўжо не чуваць, не відаць, ужо скончыўся мітынг, але там, дзе ён быў, на сялянскім голым палетку, адтала зямля.

НОЖ З ДРАЎЛЯНЫМІ ТРОНКАМІ

І вось, бутэльні з віном і гарэлкай, якія я здолеў здабыць на вакзале ў краме, кудысьці зніклі.

Толькі ў самым кутку каморы сярод папяровых падраных абгортак знаходжу адну з вузлаватага беллага шкла бутэльку і доўгі, з драўлянымі тронкамі, нож.

Мяне апаноўвае злосць і распач: «Ну, я ж яму пакажу! Ён і сюды дабраўся, стары мой п'яніца-бацька...» І па гарачых слядах я кідаюся яго шукаць.

Ён ляжыць у пакоі, на сваім ложку, на якім потым памрэ, і калі я замахваюся на яго нажом, заўважаю яго спакойны і ўсмішлівы позірк, у якім тлее нейкі інакшы, чым я разумею, сэнс.

Ён не баіцца нажа, яго нават, здаецца, цешыць, што я спрабую яму перашкодзіць памерці сваёю смерцю і як бы бяру яе на сябе...

Я спахапляюся: Божа, што я раблю, з кім змагаюся, каго караю?! Мы апаілі жыццё віном і гарэлкай сваіх пачуццяў і самі сп'янелі і, п'яныя, гаспадарым, адстойваем сваю праўду, выносім прысуды...

Я апускаю паволі руку, узнесеную над бацькам, і пакідаю бацьку ўсё, што маю з сабой: з драўлянымі чорнымі тронкамі нож і не ўзятую ім з вузлаватага беллага шкла бутэльку,

і пакідаю бацьку ягоную смерць.

ТРЫ ТРУНЫ

За доўгія тысячагоддзі ўсё з'ела сырая зямля дарэшты: і косці людзей, і палотны адзення, і труны — з дубу, з грабу, з сасны.

Аднак пасярэдзіне могілак, перакапаных цяпер пад пляцы будоўлі, уцалелі, нічым не кранутыя, тры труны — каменныя чорныя саркафагі.

З вечно сутонлівай і ўжо разбуранай глыбіні іх узнялі, бы дзівосных істот, на паверхню, і першыя рабочы, нявечачы камень, ломам, зубілам і малатком ускрывае глухое века першай труны.

Калі яно адымаецца — бачыш: у ёй, бы жывая, ляжыць маладая жанчына — у чорным убранні, з кнігаю на грудзях. «Кніга магічнай мудрасці»,— няўцямна чытаюць усе, хто тут ёсць, залатыя літары назвы, не разумеючы, што ім рабіць зараз з гэтай адкрытаю таямніцай, з гэтай адкрытай труной.

Але неўзабаве агульная ўвага, быццам знайшоўшы выйсце, сама па сабе перасоўваецца да тых -астатніх, нямых, яшчэ не чапаных — знаходак, і ўжо другі будаўнік, схіліўшыся, пачынае вярэдзіць і длубаць другі таямнічы паралелепіпед.

І зноў усё паўтараецца: як і ў першай, ляжыць у гэтай труне, нібы спіць засяроджаным сном, нетутэйшага хараства жанчына з кнігай магічнай мудрасці на грудзях.

Збітыя з панталыку тым, што адкрылі, бы нешта нас падганяе, з жалезем сваім пераходзім няроўнаю чарадой да трэцяй — каб зноўку адкрыць тое самое,—да апошняй, замкнёнай, каменнай, чорнай, узнятай з глыбіняў смерці, труны.

SUMUS NESSMUS

Мы не займаем ніякіх пасада і не маем ніякіх званняў, але якраз у гэтым усе, хто ведае нас і не ведае, бачаць нашу пасаду і разумеюць наш чын.

Мы не такія, мы іншыя, але мы апынуліся тут, і тутэйшае наваколле пераконвае нас няспынна, што мы гэтакія, як усе.

Мы робім не тое, што хочам і можам, а тое, што нам прапануюць,

а тое, што хочам і можам, хаваем на потым, на некалі, нібы ў труне, у сабе, і, адмаўляючы рэчаіснасць, што не дае нам спраўдзіцца і праявіцца, гэтакзгаджаемся з ёй.

«Я ніколі не каяўся ў тым, чаго не рабіў, але каяўся ў тым, што рабіў»,— нам прысвячаюць свае высновы волаты думкі.

Sumus ne simus.

Мы ёсць, каб не быць.

НА НЯМЕЦКАЙ ДАРОЗЕ

Там, дзе адна дарога ўпадае ў другую, да мяне падб'ягае, аднекуль узяўшыся, нізкі, з кутасікамі ў вушах, настойлівы звер.

Ён ненавідзіць мяне І, здаецца, хоча напасці, і я, каб яго задобрыць, развязаю торбу з ядом і кідаю зверу, што маю з сабою,— кавалкі сала, мяса і каўбасы.

Звер глытае мае пачастункі і, калі яны канчаюцца неўзабаве, падступаецца да мяне бліжэй — нібыта я даставаў іх з самога сябе і сам я таксама — сала, мяса і каўбаса.

Злева, удалечыні, віднеецца белы горад. У ім жывуць Немцы — іншыя людзі па мове і разуменні, як трэба жыць.

Але, каб трапіць туды, я мушу паразумецца са зверам, а ён усё болей раз'ятрываецца і выклікае ўва мне ўсё большую боязь, усё большы страх.

З другога канца дарогі чуюцца раптам цвёрдыя нейчыя крокі, іх чуем і я, і звер.

Цяпер і відаць ужо: гэта — Немец, і я, не могучы адгадаць, хто ён мне, сябра ці вораг, нібы збавення, чакаю яго набліжэння, яго прыходу, а звер...

У нерашчасці ён застывае слачатку на месцы, пасля паварочваецца і знікае ў глыбокіх, парослых кустамі, блізкіх равах.

МАМУ ТХАКУР ДАС

Зазванілі званочки, усплёснуліся кімвалы, узнесліся галасы. «Харэ Крышна, Харэ Крышна, Крышна-Крышна...» — творыцца махамантра.

Маму Тхакур дас у аранжавым аблачэнні сядзіць, скрыжаваўшы ногі, і, пакуль раздаецца з тацы прасад, гаворыць: «Мінуліся твая часы, калі нас можна было палічыць па пальцах, цяпер нас шмат...»

Прысутныя, што прыйшлі на гадзіну сустрэчы, слухаюць, згодна ківаюць галавамі і задаюць пытанні.

А я згадваю твая часы, калі Маму Тхакур дас быў проста Міша, калі нікога не трэба было лічыць ні па пальцах, ні як інакш, калі кожны быў значны не тым, што знайшлося, а тым, што шукалася, што спасцігалася і што не мела наймення...

І мне шкада тых магчымасцяў і тых часоў.

ПАЛЯВАННЕ Ё РАЙСКАЙ ДАЛІНЕ

А потым мы выйшлі ў даліну...

Сінелі ўдалечы горы, урачыста высіліся
лясы, і ззяла на небе не сонца, а само неба, нібы
блакітная лінза, свяцілася мяккай, лагоднай,
прыязнаю светлынёй.

Рупіліся на спелых палетках мірна гожыя
дужыя людзі, а на зялёных лугах, у гаях гуляла і
жвавілася няпужаная зверына.

Мы доўга моўчкі стаялі, удыхаючы водар
шчасця, што нападўняў даліну, ды потым, урэшце,
нібы намагаючыся, згадалі, што мы не адгэтуль,
што мы не такія, што нам ужо трэба вяртацца, і
тады грымнуў стрэл...

Усяго адзін стрэл, але ўся даліна
павярнулася тварам, уражаная, да нас.

І вось ля самага небаспаду ўзнікла чырвоная
хмарка і шпарка пасунуласяпаплыла сюды, за ёю
другая і трэцяя, цэлая чарада, і з кожнай гэтай
чырвонай хмаркі на спелы ўраджай палеткаў, да
ног нашых, сталі падаць і нагрувашчвацца ў
кучы целы забітых казуляў, вавёрак, зайцоў...

Не з ношкай здабычы, а з ношкаю цяжкай
гнятлівай віны мы адступалі — і ўсё адступаем
яшчэ — з той дзівоснай, з той райскай,
загубленай намі, даліны, куды нас завёў аднойчы
наш паляўнічы лёс.

ХМАРА

Апусцілася над зямлёй і віруе рудая хмара.

Дзе ў хмары сэрца, дзе розум, дзе вочы?

Пужаючыся яе, бегае па прадмесці
запрэжаны ў воз гняды конь, і невядома, дзе
фурман.

Вьюць сабакі, і зашываюцца куры якая
куды.

Нібы яго падымае і ўтрымлівае паветра,
кружляе па-над мястэчкам з грабеньчатай
галавою вуж.

Я кладуся на дол: мне заўсёды хацелася
быць бліжэй да нябёсаў, цяпер — бліжэй да зямлі.

Разважаючы між сабой, каму я належу, да
мяне падыходзяць дзве не знаёмыя мне жанчыны
і становяцца ў галавах.

Няма ў хмары сэрца, няма вачэй, але
якаясьці сіла змушае яе віраваць, і вісець над
зямлёю, і бачыць, што творыцца з маім сэрцам, і
перайначваць звычайны час.

СПАРЫШЫ

Бы дрэва, што мае адно карэнне, а дзве паставы, я — спарышы.

Той свет і гэты з'ядноўваюцца ўва мне, знаходзяць смерць і жыццё ўва мне ўвасабленне.

З дня ў дзень, з году ў год, з веку ў век збіраюся з тайнаю моцай, каб калінебудзь абвергнуць сваё існаванне, адолець дваістасць і стаць насампраўдзе сабой.

На запытанні «Чаму?» і «Навошта?», з якімі скіроўваюся ўвышыню, вяртаецца мой адгалосак — рэха і, доўга вандруючы ў прастрані між спарышоў, знікае.

Я ведаю: гэтак, як ёсць, не павінна быць.

Але гэтак ёсць.

РУНЬ

Ідзе па пляцы сваім і нясе вязанку жоўтай ільсністай саломы сусед і мой школьны таварыш Багданчык Саша.

— Дзе ўзяў ты гэтай саломы? — пытаюся я ў яго.

— Ты сам усё роўна не знойдзеш. Хочаш — сястра пакажа,— адказвае ён.

З юнай яго сястрою разам ідзем па разоры, разам выходзім за плот.

Ды там, дзе нібыта павінна ляжаць салома, красуе ад краю да краю поля зялёным-зялёная рунь.

Згодна гаворацца нашы словы, тахкаюць згодна сэрцы, дыхае радасцю невыказнаю рунь, а Саша Багданчык, чамусьці спыніўшыся на дарозе з вязанкай саломы сваёй, пазірае, усё пазірае ў здзіўленні, пакуль яго бачым, на нас.

* * *

За даляглядам грымоты.
Дрэвы ўслухоўваюцца ў трывогу.
Неба вялікае і нямое.
Пахне зямлёй.

Ніхто не пэўны ў сваім жыцці, ніхто не ведае, што з кім будзе.

Падзеленая на пляцы і двары, нанова сабралася разам і стала сваёй прастора, дзе людзі, каб захавацца, выкопваюць сховішчы-ямы і дзе між усіх жыве тая, каго, як відущчы еокал, высачыла душа.

Нічога ёй не скажу, с яна мне нічога не скажа, яна ўсміхнецца зямлі, я ўсміхнуся ёй.

Цяпер у свеце вайна, і што было немагчыма ўчора, цяпер магчыма.

І патаемнай свабодай поўніцца свет.

ЧЫРВОНЫ ЗМРОК

Ля самай зямлі палымнее чырвоная зорка — сонца: было яно срэбрамым раніцою, было залатым удзень, а цяпер увабралася ў колер, пасля якога ўсталюецца цемра, — у колер крыві.

Сябрына тутэйшых вясёлых хлапцоў, падзеленая надвое, дагульвае гульнію у мяч,

Захоплены разам з усімі гульнію, я позна ўспомніў, што ўтульныя белыя домікі сцішанага пасёлка мне не свае.

Такі быў прасторлівы дзень, а зараз і тую вузкую сцежку, якою мушу прайсці праз лясныя нетры, забірае, імкліва згусаючы, змрок.

Колькі б ні доўжыўся дзень, гэтулькі доўжылася б гульня, але цяпер усё: больш часу не будзе.

Спяшаюся, але ці паспею, пакуль развітальнае сонца сцякае крывёю, дайсці да сябе — дамоў.

Далёкія пільныя вежы, нібы апошнія вартавы, праводзяць мяне ў непазбежнае падарожжа — у непазбежную ноч.

ДАРОЖНЫЯ ЗНАКІ

Мы на шляхах: з рэчаіснасці, дзе ўсё змяняецца то паэтапова, то раптам, у рэчаіснасць, якая прыцягвае нашу бязмоўную і невідуччую ўвагу, нібы магнітную стрэлку полюс, і ў абсязе якой мы робімся тымі, кім ёсць.

Мы паміраем на ноч, але не належым ночы, уваскрасаем на дзень, але не належым дню.

Нашы малыя жыцці і нашы малыя смерці выводзяць нас у наступнасць, дзе мы адчуваем-распазнаёмся, што мы тут ужо былі.

Як рухаецца па складах і па словах увага, каб прачытацьурэшце завершены сказ, гэтак чытаем бесперастанку мы сам сябе, і як важна пры гэтым не схібіць, не зблытацца, не запнуцца, а ўсё прачытаць па парадку і цалкам засвоіць нам скіраваны змест.

З глыбіняў вякоў узнікаюць і зноўку знікаюць д а р о ж н ы я з н а к і — людзі, што еузракаюцца нам на нашых шляхах.

КЛАДКІ

Мы ідзём па дрыгве.

Абзпая тояцца прорвы, буежоўтая лотаць, тоўпяцца на куп і пукі сітнягу.

— Нашто шукаць сваёй згубы? — нам кажуць старыя людзі.— Прыйдзе час, і яна сама, каго трэба, знойдзе.

Не згубы, аднак, мы шукаем, а выйсця — з жыцця, што, не маючы мэты, туліцца ўскрай дрыгвянога бязмежжа, і хіба мы прычынай таму, што выйсце ў ім гэтак шчыльна з'яднана са згубай, а тое, што ёсць, з тым, чаго няма?

Некалі па дрыгве былі пакладзены кладкі, і людзі тады разумелі, к у д ы жывуць, але даўно ўжо кладкі ўбіліся ўглыб, засмакталіся прагнай дрыгвою, і трэба цяпер ісці наўздагад.

Мы гразнем, мы сумняваемся, мы вывяраем крокі, і калі раптам правальваемся ў згубную глыбіню, знаходзім, гэтак жа раптам, апірышча — страчанае, старое, аднятае, але ўсё роўна заўсёды прысутнае патаемна ў нашых адчайных памкненнях,— к л а д к і.

БАЦЬКАВЫ РЭЧЫ

Падворак зарос маліннікам і дзьмухаўцамі, і ў ім, паскіданья, на паламаньм старым варштаце, на лаве ляжаць бацькавы рэчы.

Я пазнаю іх, бы даўніх знаёмых: ватоўку, якую і сам надзяваў не раз, шалку-вушанку, кашулю, боты...

На іх свеціць сонца, на іх імжыць дождж, і хоць ніхто іх не носіць, яны захавалі свой даўні выглад, свой даўні дух.

Я так і ведаў: не мог пайсці бацька з гэтага свету, не пакінуўшы пасля сябе недзе нейкага следу, і Коля Штунда, прыадчыніўшы варотцы ў свой адгароджаны ад астатняй свдзібы падворак, сочыць, што я вазьму.

Скрушна агледзеўшы ўсё, што тут ёсць, я бяру кашулю, бо, затуляючыся лахманамі ад выпадковых людскіх вачэй, я, можа, сюды й завярнуў, што не меў кашулі, але калі спрабую надзець яе на сябе, з прыкрасцю заважаю: яна ў шмаравідле.

«Што б ты ні надзяваў, ты ўсё роўна заўжды застанешся голы», — дзіўная думка, якая даймала мяне ўвесь ранак, мне згадваеццаnanoў.

Пэцкаючыся шмаравідлам, я сцягваю з цела свайго, не надзеўшы, кашулю — нічога з бацькавых рэчаў мне ўжо не трэба.

І Коля Штунда, усцешаны невымоўна, што я нічога сабе не ўзяў, зачыняе варотцы падворка за мною.

БУЛЬБИНЫ

Жанчына б'ецца з жанчынай.

Адна ўжо старая, другая яшчэ маладая, адна патайка у лагчыне, на латцы, будоўляю не чапанай, нічыйнай зямлі, накапала бульбы, другая, што гэтую латку асвойвала і засявала, яе застала, адна спрабавала ўцячы, другая яе напярэсцігі даганяла, і вось...

З торбы, у якую ўчапіліся рукі адной і рукі другой, на дол падаюць буйныя белыя бульбіны.

Пэўна, яны не падобны да слёз, ды цяпер, ды цяпер усё-такі слёзы.

ІДАЛ

Утоены ў поцемках сноў, моўчкі чакэе, калі хто ўвойдзе ў яго абсягі, і хто заўважае яго, заўважаецца ім.

Тады загараюцца яго вочы і, нібы ўключаецца нейкі дасведчаны механізм, ён пачынае ўсім цэлам сваім вібраваць-верашчаць і, трушчачы супраціўленне, бы ў павуціну, захоплівае ў гэтае вібранне сваіх ахвяр.

Ён ведае, рана ці позна, кожны, як да апошняга раздарожжа, прыйдзе сюды, дзе ён;
але хто паддасца яго прыцягненню, ужо нікуды далей не пойдзе, хто ж пераможа сваю залежнасць, пойдзе дарогай багоў.

Тут, на паверхні, мы высвятляем свае стасункі з сабой і з багамі, а там, у сваёй глыбіні, не чуючы нашых размоў, нас чакае ідал — наш уцялеснены, намі забыты, сон,

НА СВЯТА ЗБАВЕННЯ ДУШЫ І ЦЕЛА

На света Збавення душы і цела прыходжу ў старую драўляную нашу бажніцу, куды не прыходзіў ужо даўно.

Аднактам вялікаю шчыльнаю грамадою стаяць нетутэйшыя хмурныя людзі і правіцца набажэнства на мове нязвычайнай, чужой.

З бояззю перад імі я, ледзьве ўвайшоўшы ў бажніцу, выходжу і разам з усёю збянтэжанаю акругай чакаю ля ганка, калі настане наша чарга.

Мінуўся той час, калі мы прыходзілі ў нашу бажніцу, калі хаіделі,

мінуўся той час, калі цела было тое самао, што душа, а душа тое самае, што і цела.

АЛЁСЫ

Ад вёскі мала што засталася — адно некалькі хат са старымі людзьмі і яшчэ бальніца.

Па вузкай стаптанай бальнічнай лесвіцы, прытрымліваючыся за парэнчы, мы сходзім уніз.

— Мне ўсё тут знаёма з маленства,— дзялюся сваімі ўспамінамі са сваёй спадарожніцай,— Тут працавала, сюды прыехаўшы яшчэ да вайкы, акушэркаю мая маці...

Яна глядзіць на мяне ціхмяным глыбокім блакітным паглядам.

— А я вось прыехала,— кажа яна,— сюды з далёкага свету, каб тут нарадзіць, каб у тым замежжы, дзе я цяпер жыву, прысутнічала, гучала і цешыла мне душу імя нашай вёскі —

А л ё с ы .

НАВІНЫ

Калі між сабой сустракаюцца двое ці трое, яны перш за ўсё пачынаюць адно ў аднаго пытацца, адно аднаму казаць, што дзе адбываецца ў свеце, што дзе чуваць.

Усюды, як стравы, чакаюць навін і шукаюць навін, і той, хто трымае руку на навінах, амаль прарок.

Нібы набажэнства новага часу, усіх далучаюць навіны да нейкай (якой — невядома) з'явы, усіх уключаюць у нейкі (які — невядома) абрад.

Шчасце мінула, надзея знікла, жыццё, што квітнела і вабіла, раптам пабялякла, і толькі ўзышоў з глыбіні перакулёных з'яў і сабою праняў навакольную рэчаіснасць адзін невідуччы, няўлоўны, спадманлівы колер — колер навін.

ДАРАГІ ЗАПАЛЯНЕЦ

Нагружаны кніжкамі, прыйшоў да мяне Дарагі Запалянец і — як падарунак мне — разам з сабою прывёў паэта, якога знайшоў ён і ўзгадаваў у сваім вясковым краі.

Я доўга чакаў яго — можа, гады, а можа, дзесяцігоддзі; адтуль, дзе ён жыве, надыходзілі сінія вёсны і каляровыя лістапады, адтуль напльвалі залевы і нарываліся завірухі, туды адыходзіла і абдымала сабою ўсё запалянскае наваколле, паволі развітваючыся са мною, мая маладосць.

Знаёміць мяне Дарагі Запалянец з кніжкамі, ім перажытымі, і са сваім гадаванцам, які на цэлую галаву вышэйшы і за мяне й за яго, і кажа, што гэта — мая маладосць, а я, пасміхаючыся, пакідаю гэту сваю маладосць асвойвацца ў доме і на падворку,

а сам з Дарагім Запалянцам іду, паступова знікаючы, за той лес, які, нібы гутарыць з намі, становіцца вокамгненна то восеньскім, то вясновым, за тую рэчку, што, падуладная нейкай вялікай змене, цячы пачала назад.

ПАДВОДНЫ ПЛЫВЕЦ

Падводны плывец, час ад часу вынырваю на паверхню, і ўсё наваколле зварочвае на мяне сваю ўвагу, спрабуючы высветліць і мне давесці, хто я такі.

Дакуль я нераспазнаны — я ёсць, але калі я прыпамінаю, кім быў калісьці, у вострай увазе свету ўзнікае нешта, што вылучае мяне са свету і асуджае на смерць.

Мне падабаецца жыць — але адно толькі жыць немагчыма,

мне падабаецца ведаць, што людзі мяне разумеюць — аднак, аднак гэтаму разуменню заўсёды прэрэчыць адна неадольная перашкода, і гэтая перашкода я сам.

Злучаны з плынным, плыву ў невядомыя далячыні, каб калі-небудзь у свеце недзе знайсціся зноў.

МАЛЕНЬКІЯ НОЧВЫ

Нехта стукае ў дзверы.

Я доўга, не ведаючы, хто гэта стукае, не адчыняю, а калі адчыняю, бачу: стаіць за дзвярыма бацька з маленькімі ночвамі ў руках.

Ён кажа: «Пакуль ты мне адчыняў, я схадзіў пад царкву і ўзяў вось гэтыя ночвы, каб і м і стукацца ў дзверы.

Ці помніш ты гэтыя ночвы: ты ў іх купаўся, калі быў малым...»

Я гляджу на маленькія ночвы і, нібы ўва мне адчыняюцца нейкія дзверы, у іх пазнаю, што і помніць не помню, што згадваць не згадваю і што не мае ні вобразу, ні наймення, а мае мяне самога,—

с в а ё.

СЕРБСКАЯ ВЁСКА

Некуды падаў, траціў прытомнасць, поўз, а развіднела — паўсталі з імглы будынкi і выйшлі людзі...

— Што гэта за мясціна? — спытаўся я ў першай, у чорнай хустцы, старой жанчыны, з якою сустрэўся на вуліцы...

— Козіцы, сербская веска,— сказала яна і ўступіла ў дзверы адчыненай крайняй хаты, а я гэтаксама за ёю, спрабуючы высветліць, ці далека ад Козіцаў да сталіцы...

—
Учора было ў гэтай хаце вяселле, а зараз — рэзрух.

Смуткуючы, маладая сядзіць ля акна, і востраць мужчыны нажы на ганку.

— Дваццаць чатыры д'яблы,— сказала, адказваючы, старая, і мне было дзіўна чуць аб гэтакай меры шляху,

і цяжка было мне даўмецца, ці месцяцца ў д'ябле вёрсты, ці, можа, д'яблы ў вярсце.

Кожны з прысутных мне нешта хацеў растлумачыць, і спараджала ўсякае слова мноства наступных слоў, а кожная лічба мноства далейшых удакладненняў.

Адно маладая сядзела, як і раней, ля акна і моўчкі глядзела некуды ўдалеч.

СКАРБ

З зямлі выкопваюць скарб — гаршчок старажытных рымскіх дынараў.

Ніхто не ведае, як яны апынуліся тут, у гэтай паўночнай, далёкай ад Рыма, краіне, хто іх калі сабраў, хто іх калі, баючыся за іх, закапаў...

Калісьці яны валодалі дзейснаю моцай — рушылі войскі, узводзілі гарады, чынілі прысуды, аднак і цяпер...

Яны сцярожка кранаюцца нашых рук, кранаюцца нашых душаў — і ў нас ажываюць паволі нам не знаёмыя вобразы, нам не вядомыя з'явы,

і мы, здзіўляючыся, разумеем, што мы гэтаксама зямля, што мы гэтаксама зямля, у якой схаваны нейчыя скарбы.

ДАСЯГНЕННІ

Каб дасягнуць таго, што вышэй за мяне, я адмаўляюся ад таго, што маю.

Удача і поспех, выпрабаваныя павадыры, выводзяць мяне са свету адвечнага кругазвароту і ўводзяць у свет барацьбы і падзей.

Я надаю жыццю сэнс, і жыццё здзяйсняецца мной і са мною, паказваючы, што яно можа, што — не.

Я авалодваю доляй, доўжуся ў заваёвах, аднак мае новыя дні як найвялікшую мэту мне адкрываюць, што ўжо мінула, і як найвялікшую ўзнагароду мне абяцаюць тое, што я ўжо меў.

ПАЛЁТ КАЖАНА

Згусціліся прыцемкі — і ў паветры замільгацела істота, якая не ўмее лётаць,— кажан.

Здаецца, ён заблудзіўся і выпаў сюды з прадаўняй, ужо не існай, прасторы і зараз зачэпіцца за правады, нацягнутыя на слупах, наштурхнецца на шчыт будынка альбо, не ўтрымаўшыся на вышыш, упадзе...

Аднак жа так не здараецца: быццам зводдаль намацваючы прадметы, упісаныя ў наваколле, ён своечасова ўхіляецца ад перашкод.

Ён рухаецца штуршкамі, і скураныя крылы — пругкія плоскасці, на якія абапіраецца рух.

Як драпае цвік па шкліне, ён выпраменьвае востры пранозлівы гук, і людзі, каб гэтага гуку не чуць, зачыняюць вокны і дзверы, а той-сёй, дасціпнейшы, на падворку разгортвае белую латку тканіны, каб кажана злавіць.

Нічога не скажаш: няўключны, няроўны, прышыты да спратаўзямлі, недалёк! палёт кажановы валодае нейкай сваёй адвагай, нейкім сваім натхненнем,

але натхненнем гэтым кіруе змрок.

СТАРЫЯ ДРЭВЫ

Крыжы мураванай, завешанай цяжкім замком, бажніцы, хаціны, утуленья ў даўніну, пагорак, дзе нешта раней было, а цяпер зарасло дзірваном і рассыпалася на каменне:

дзень на радзіме ў сябра, які не вярнуўся аднойчы н і к у д ы, але які перад гэтым мяне сюды запрасіў.

Усё на радзіме ў сябра без сябра страта, і калі на схіле пахмурага дня я збяруся адтуль пайсці, у бязлюдным прагале завулка прыкмечу тое, што, нібы злом прасторы, спыніць увагу маю і здасца надзіва знаёмым,— старыя вялікія дрэвы,

і я, у прадчуванні сустрэчы, памкнуся насустрач ім.

ЧАЧЭНСКАЯ КУЛЯ

Жывы — не жывы, мёртвы — не мёртвы, вярнуўся з чачэнскай вайны Чапялёвіч Міхась дадому з ранай крываваю ў грудзях.

Яго лячылі ва ўсіх шпіталях, яго глядзелі ўсе дактары, але ўсё адно не змаглі загаіць яго лютай раны.

Канчае і зноў пачынае расказваць ён пра сваю вайну і сваю пакуту.

— Мяне параніў мёртвы чачэнец,— кажа Міхась Чапялёвіч.— Раздушаны тракамі танка, ён быў ужо нежывы, але перад тым як навекі супасці з зямлёй, са слатой, з нябытам, паварушыўся, стрэліў, і куля пасланая ім, напаткала мяне...

Мы слухаем споведзь свайго земляка, свайго радака і роднімся ранаю незагойнай з бязмежна адважным, бязмежна адданым жыццю народам, з якім на вайне, што нібыта была і нібыта не, Чапялёвіч Міхась ваяваў.

НАВАЛЬНИЦА

Яшчэ над зямлёю па-летняму ззяла сонца, цягнуліся ў вабныя далячыні барозны палёў і кветкі дарылі паветру свой шчодры водар, ды ўжо, быццам зрок пачынаў недакладна бачыць, прастора нацягвалася смутую і ў крыку імклівых ластавак чуўся спалох.

Нешта ў прыродзе было не так, і, каб даўмецца, дзе яно, тое не так, я спыніўся і азірнуўся, і вось — нібы тыя малюнкi, што малявала лета, былі адно толькі маімі ўяўленнямі, а цяпер наставала сама сапраўднасць — знямелы, убачыў: паветра трымціць і віруе, і змрок перамешваецца з бліскатнай светлынёю, і вогненныя пісьмёны крэсяцца ўсцяж...

Блізка страшэнная навальніца, і сховаў, каб ад яе ўхіліцца, няма.

ДВА БЕЗЗАКОННІ

Адно беззаконие народзіць другое — яшчэ бессаромнейшае — беззаконне.

І новы парадак, што меўся, калі наставаў, быць праўдай, раздвоіцца сам у сабе і, калі настане, акажацца ашуканствам:

а той, каму дасца ўлада, каб ён быў для ўсіх сваім і ўсе для яго сваімі, акружыць сябе ланцугамі ахоўнікаў і дарадцаў і ўзненавідзіць сваё.

Крывое не зробіцца простым, а скрывіцца яшчэ раз.

БЕЗДАНЬ

Не краявід гэта быў і не новы горад...

Але калі я, паддаўшыся зману, перахіліўся праз край тратуара, напружанага, нібы струна, і ўгледзеў, што тоіцца там, унізе, усё стала позна ўраз.

Не краявід гэта быў і не новы горад, а — страшная чорная бездань: яна займала сабою да самага небакраю ўсе падасновы, усе абсягі і, падымаючыся да паверхні, мяне забірала ў горада і ў краявіду і невідушча глядзела мне ў твар.

Нібыта пры замыканні, бліснула бліскавіца і гром прагрымеў, і проста перад сабою, на ўзроўні вачэй, я ўбачыў абсмаленыя сколаты камень і свае рукі, якія ўчаперваліся ў гэты камень, а ён паволі і неахвотна іх адпускаў...

І ўсё, што цяпер я бачыў і што разумеў, здалося мне раптам надзвычай знаёмым, нібы расвятлялася мая памяць і штосьці спяшалася мне паказаць, а сэрца пярэчыла гэтаму і не хацела, каб аб'явілася тое, апошняе, ш т о.

...Сілай апоры пераадолеўшы сілу цяжару, выкінуся на тратуар.

СПРАДВЕЧНЫ ПЫЛ

Спрадвечны гасцінец.

Людзі, калі праходзяць альбо праязджаюць па ім, быццам яны парушаюць нешта, што ўжо належыць не гэтаму дню, уздымаюць пыл.

А потым паволі знікаюць — і пыл асядае.

Але калі я думаю пра людзей, мне прыходзяць на памяць словы, якія нібы не тлумачаць нічога:

спрадвечны пыл.

НАДЗЕЯ, ЯКАЯ НЕ МАЕ ПАТРЭБЫ Ў АБГРУНТАВАННІ!

Мусім тлумачыць усім і сабе таксама, што азначаюць нашыя словы, і прыкладаць іх да нейкай, схаванай у памяці, меркі, каб ім вярнуць першаісны змест.

Мы на паверхні з'яваў: усё, чым былі мы істотныя, засталася ў пластах глыбіні, і хоць мы не вандроўнікі, мы ўсё адно ў выгнанні, і забароны кіруюць намі, з дня ў дзень прывучаючы нас зразумець ізасвоіць, што дазваляецца нам, што — не...

Цьмяныя нашы мэты, і, асягаючы іх, пярэчым шчырым сваім памкненням: усё-ткі мы трацім усякі раз болей, чым здольны набыць.

Мы ў спрэчцы з сабой.

Але, быццам багіня кранае рукой за касмык валасоў, незаўважна для ўсіх астатніх, угневанага Ахіла, нас раптам кранае спакой —

і мы пазіраем з надзеяй, якая не мае патрэбы ў абгрунтаванні, у тое, што мае быць.

ГАННА-МАРЫЯ

Два святары — адзін у светлым, як дзень, адзённі і ў чорным, як ноч, другі — разам ідуць па вясновай стрункай дарозе і разам нясуць зіхатлівы, з ружовых кветак, вянок.

Яны пазіраюць даўка наперад — і ціхая радасць іграе на іхніх тварах: яны ўжо бачаць таго, хто ім сустрэнецца самапершы і каго яны ўзнагародзяць сваім вянком.

Гэта — Ганна-Марыя.

І калі святары аддаюць ёй вянок, ёй мроіцца, што прастора супала з лёсам і што ўжо калісьці з ёю такое было...

«Тое, што я вам сустрэлася першаю, - выпадкова», — нібы апраўдацца за нешта, хоча яна ім сказаць, а словы ўсё роўна складваюцца па-свойму і вымаўляюцца ўголос: «Das ist kein Zufall»¹.

¹ Гэта не выпадкова (ням.).

СЛЁЗЫ

Людзі ідуць са сваёю бядой да сваіх дабрадзеяў — хто аб'яўляючы ўголас, што жыць так нельга, а хто нічога не кажучы, моўчкі, нібы звінаваціўся сам.

Кранутыя гучна-нямою людскою бядой, дабрадзеі плачуць — і шчодрыя іхнія слёзы ім замянаюць бачыць саміх людзей.

СТАРЭЙШЫ БРАТ

Яны як дзве кроплі вады падобныя між сабою, і я называю міжволі малодшага брата імем старэйшага: Анатоль.

Ён толькі што выйшаў з лодкі і адчувае сябе на сушы не дужа ёмка, бы рэкі, якімі ён плаваў, зрадніліся з ім і не хочучь яго яшчэ адпусціць.

Старэйшы быў лётчыкам, і ўжо цяжка злічыць, колькі гадоў мінула, як ён са сваім самалётам, уцягнуты ў вір апраметнага віражу, разбіўся.

Але аднекуль прабілася і пасялілася між людзей упартая дзіўная чутка, што ён не загінуў зусім, а займеў не вядомую людзям магчымасць вярнуцца назад, на зямлю, у сваё жыццё.

Каб нешта сказаць, пытаю малодшага брата, ці вучыцца ён, ці працуе, ці проста застаўся дома і ці мяне пазнае, а ён на мой распыт адказвае з нейкай унутранай неахвотай, бы тое, што адбылося, не да канца яшчэ адбылося і мусіць чакаць свайго завяршэння,

і зноўку мне здасца, што гэта старэйшы брат.

Далёкія сінія вербы гнуцца пад ветрам.

Рэкі, напоеныя разводдзем, поўніць спакой.

СВЯТОЕ ЖЫТА

Кветкі і свечкі, прынесеныя з сабой, і яшчэ няхітрая спожыць, якою жывыя дзеяцца з тымі, што некалі гэтаксама жылі на зямлі.

Усё ўжо сабрана, выкапана і пажата, і сёння якраз той дзень, калі сумяшчаюцца восі таго і гэтага свету і дзейніцца свята яднання жывых і мёртвых — восеньскія Дзяды.

Мы пойдзем да агароджы і ўбачым грудок маладога жыта — бы тут, на дзялянцы гэтай, у гэтай зямлі, пахавана само маладое і мілае людзям лета, але, пахаванае, узышло.

І, можа, таму, што цяпер у свеце пануе іншая норма, мы з пашанотаю кажам: «Святое жыта»,— і, як адкрыццё, скіраванае нам, прымаем спрыяжныя з простым! вечнымі рэчамі цуд.

ЧЫРВОНАЯ ГЛІНА

Мы выберам шлях, і, быццам круці аблогі, ззаду пачнуць заставацца мінулыя дні, а новыя сведчыць пра нашы магчымасці і дасягненні і абяцаць нам, што мы ўсё адно аднойчы сустрэнем чырвоны горад, і пераконваць нас, што нішто не зможа спыніць наш адважны і скіраваны да межаў шлях.

Ды нехта, нібы выпадкова, скранецца і пойдзе таксама з намі, не пакідаючы на паверхні зямлі слядоў, і калі мы захочам разгледзець, хто альбо што гэта,— ціха адхіліцца і растане, і мы падумаем пэўна, што гэта анёл ці бог.

Недзе ля самага краю часу па хісткім схіле нам давядзецца спускацца ніжэй і ніжэй, у зямную глыб, а спусцімся — дык убачым: чырвоная вязкая гліна зойме ўсё дно прадоння,— і змусіць нас прыпыніцца, а потым, калі мы прабудзем з ёю сам-насам да заўтра, змусіць нас нанова ўзняцца наверх і пайсці, не аспрэчваючы нічога, назад.

БУРА

Нібыта надумала нешта бура...

Хвалі, якія шалелі на моры і ўзрушвалі мора,
раптам аціклі, і ўсталявалася ціша.

І ў гэтай напружанай грознай цішы, бы
падзялілася мора надвое, паволі паўсталі дзве
велізарныя хвалі і, вырастаючы ўсё вышэй і
вышэй, да самых, нахіленых ніцма, нябёсаў,
рушылі нецярпліва адна на адну...

Гэта было заўчора, а сёння зноўку неба
высока, і зноўку, нібы ўспамінаючы нешта,
трывожыцца мора, і доляй сваёй зняволены дух
зноўку марыць пра буру.

АТРАД

Падуладныя нам перададзенаму загаду ідзём парадзелым сваім атрадам у далёкую вёску Лукомер, дзе нас чакае расстрэл.

Нам хочацца жыць, але мы на вайне, і вышэйшая непазбежнасць трымае ў руках наш лес.

— Гэта апошні наш бой,— кажу я, падтрымліваючы сівога, у скрывяNELых бінтах байца і адчуваю з усімі разам, што ўсё наўкола для нас насамрэч пачало быць апошнім і поўніцца невыказнай спагадай да нас.

Нам доўга ісці: за рачныя поймы, за балаціны, за нівы, за пушчу, за небасхіл,— і мы невьмерна рады, што перад тым, як знікнуць, дні будуць доўжыцца і кружыцца, і ўводзіць нас паступова ў сваю незваротную глыбіню.

Наўскрай то пясчанай, то ўтравянелай дарогі красуецца жыта, і, падышоўшы бліжэй, я ў ім заўважаю гняздо і чародку птушак: вывеліся перапеляняты і ўжо абжываюць жвава жытнёвы свой свет.

У гэтым краі мінала маё маленства, і я дамаўляюся са сваімі камрадамі па атрадзе, што на гадзіну ці мо трохі болей, чым на гадзіну, я адлучуся, а потым іх маіаню.

Я разуваюся і пакідаю салдацкія цяжкія боты ў жыце і паварочваюся — каб наапошне сустрацца і развітацца — да колішняга, тут мінулага і ад мяне ўжо адзеленага назаўсёды, майго жыцця.

Забытыя сцежкі рынуцца мне насустрач, і павыходзяць з-за хатаў вялікія думныя дрэвы, і прапыве паўз мяне са звінюткамі галасамі і дарагімі абліччамі школа,— ну а затым...

Затым я знайду свой абутак у жыце і даганю свой атрад.

РЭЧАІСНАСЦЬ

Ні змрок, ні святло.

Ні ўчора,ні сёння.

Не ведаюць дрэвы, ці ім зелянець далей, ці
скідаць лістоту.

Не разумеюць вароны, ці ім куды адлятаць,
ці сядзець на дрэвах.

Суседзі сабраліся пераязджаць, ды раптам
адумаліся і заносаць рэчы назад — у старую
кватэру.

Усе перашкода ўсім.

Словы не маюць, куды казацца.

Цені, што падалі ад людзей, супадаюць з
людзьмі.

На рэчаіснасці пляма.

ПЛЯМА

Дробныя плямкі зніклі, але ўтварылася і засталася вісець у паветры адна, набрынялая чарнатою, вялікая псяма.

Што з ёй рабіць: ці размесці яе на шматкі?
ці вынайсці яшчэ большую пляму, каб ёю сцерці яе?

ці, зрэшты, яе зусім не чапаць — і яна паступова знядужыцца і растане ў нябеенай, напоенай вечнасцю, чысціні?

А некалі ж мы яе прывклікалі нецярпліва, жадаючы ёю сцерці адразу ўвесь бруд.

ПАГАРДЖАНЫ ПРАРОК

Што надыходзіла — адышло, што абяцалаося — пастаяла, як белае воблака над галавой, і паціху растала.

Так многа было малых і вялікіх падзей — а самай Істотнай усё-такі не хапіла, так многа было еуетрэч — але ўсе яны ўжо за мяжою часу і адгукаюцца калі як.

— Чалавек, ты з'еў свайго Бога,— казаў велікодным днём пагарджаны прарок і стукаўся велікодкым чырвоным яйкам у чорны камень.

Вось, мёртвае ажыло.
І вось, жывое змярцвела.

ЯН

Падыходзячы да сваёй, абнесенай плотам,
сядзібы, ён пачынае развасабляцца — скідаць
свой чорны манаскі ўбор.

Гэта якраз той час, калі ён ужо не манах і
яшчэ не спадар, і я выбіраю якраз гэты час, каб
нацянькі падысці да яго і, здзівіўшы сваім
з'яўленнем, яму сказаць...

Я наватне ведаю, ш т о, ботое, што хоча
настаць і адбыцца, не супадае са сказаным, як з
зямлёю, з яе падымаючыся паволі, не супадае
трава.

Вуліца доўгая і пустая.

Хмурыцца — бы на дождж.

Хвіля — і ён (ці, па-новаму, Ян што не схацеў
свайго шчасця, каб шчасцем зрабіцца для ўсіх
астатніх) адчыніць варотцы ў сваю сядзібу,

і ў гэтую хвілю я дакрануся рукой да яго
пляча і, адчуваючы, як з-пад стаптанай цьмянай
паверхні пругка расце маладая трава і як
збіраецца дождж у згусцелай хмурнечы, скажу
найпершыя словы: «Добры дзень, Ян...»

НЭШТА

Нешта (а што — невядома) недзе гарыць: размыты абрысы знаёмых рэчаў.

Людзі стаяць на прыпынку знямельм натоўпам: быццам забыліся нешта, а што — не могуць згадаць.

Шэсцьдзсят шосты дзень сядзіць у астрозе за нешта зняволены журналіст і ўжо немаведама колькі здольная нешта сказаць банкірка.

А каля плота, быццам вартуе нешта, блукае руды сабака: калі яго хто намерваецца прагнаць, ён натапырвае поўсць і гыркоча, калі яго хто намерваецца прыручыць — уцякае.

КОЖНЫ РАЗ НАНАВА

Нібы для самога сябе памерці, мусіш урэшце
выпасці з круга пытанняў сваіх і сваіх адказаў,
каб здолеў твой Бог запытацца табою і табой
адказаць.

Нас разбіраюць нашыя ўчынкі — і
застаецца ўсё менш нас і менш для здзейсненай
думкі, для сутнага слова і для сустрэчы, якой мы
заўсёды чакаем і ад якое ўхіляемся кожны раз.

Мы заўважаем не тое, што ёсць, а што
аб'яўляецца, што мільгаціць, што махае, быццам
нас вабіць, рукамі, што кружыцца, што ўлада-
рыць, што, насяляючы плошчы і вуліцы, зычна
гамоніць і выглядае ўрачыста, а тое, што ёсць,
нас адсоўвае за кругі акрэсленых кожны раз
нанава небасхілаў.

СВЯТА, ШТО НАСТАЕ

Калі мы пяройдзем мяжу і голай пясчанай дарогай будзем вяртацца дамоў, за мамі, там, дзе надоечы мы былі, успыхне пажар, а на нашы галовы і плечы пасыплецца вогненны снег.

— Не трэба палохацца і вяртацца,— мы скажам адно аднаму,— Тое, што некалі вымкнула згубай, зноў паўтараецца з году ў год, але ўжо як свята. Згуба ўсё больш мінае, а свята ўсё больш настае...

І мы ацярушым з сябе іскрыны і попел і, перш чым скончыцца дзень, знаёмай даўняй дарогай увойдзем пад вечныя шаты, пакінутых некалі за сабою, хатаў і дрэў.

ЦУД

Рака разлілася і падплыла да самых падворкаў, і рыба, якая раней не хацела лаеіцца ні ў якія хітрыя сеткі, цяпер сама давалася ў рукі.

Нутром адчуваючы, што насампраўдзе так не павінна быць, што гэта нейкае ашуканства, людзі ў кашы, у мяшкі, у начоўкі паспешліва набіралі ахвотнай, быццам еп'янелай, рыбы, што не знаходзіла месца сабе ў вадзе.

І сам я, выпхнуты з чыстых глыбокіх віроў на паверхню, курчуся разам з астатнімі рыбінамі ў пахутах, усёй сваёй безгалосай істотаю крычучы: «Людзі, глядзіце, глядзіце, людзі, калі набліжаецца згуба, сна пасылае перад сабою цуд».

ГОЛАС

Гукаю і чую свой голас.

Ён займае і гул ракі, і водгулле грамады, і
цішу далёкага лесу.

І пакуль ён гучыць і, усюды прыняты і
заахвачаны ўсюды, мае адвагу і моц гучаць, у
гэтай крашэ ён не чужы і не свой, а — сама,
заснаваная мной, краіна.

ВОСЕНЬ

Дождж то ўсчынаецца, то замірае.
У глейкія жоўтыя лужы глядзіць невідучкае
неба.

Купка згалельх, нібы жабракоў, стаўбуроў
кукурузы тоўпіцца ля дарогі.

Яшчэ лагчыны і ўзмежкі хваляцца зыркаю
зелянінай і свежаю шчодраю чырванню адсвеч-
ваецца ралля.

Але прастора — прагал.
Але наваколле — ростань.

Вяртаюцца з поля павольнай хадю разам
бабуля і ўнук.

ДЫМНЫЯ КОМІНЫ

З комінаў днём і ноччу ўздымаецца дым і бухматаю хмарай вагаецца над дамамі.

Блізка ад'езд.

Яшчэ пра яго ніхто не сказаў уголас, ды самі сабой, паступова, згортваюцца заняткі і трацяць былыя здабыткі цану.

Зямля невядомага лесу азвалася і падступіла да небасхілу.

Дымныя коміны застануцца нарэшце адны.

ЧАС ПЕРАМЕН

Дробнае зробіцца буйным, але застанецца
дробным,
прагнае зробіцца шчодрым, але застанецца
прагным,
брыдкае зробіцца гоным, але застанецца
брыдкім.

Буйнае зробіцца дробным - і стане дробным,
шчодрае зробіцца прагным - і стане праг-
ным,
гожае зробіцца брыдкім - і стане брыдкім.

Час перамен на дварэ, і яма вышэйшая за
гару.

ПАЛЯВАННЕ НА ПАЦУКА

Адкуль ты ўзяўся, пацук?

Якая звіліна часу цябе павяла з сутарэнняў,
які злом прасторы выпхнуў цябе наверх?

— Як многа тут нораў і сховішчаў,— кажа
Зміцер,— нібы ён не проста адна істота, а —цэлая
чарада.

— Усюды ён сее страх, і тэты ягоны
хаўруснік і памагаты ўжо, пэўна, цікуе за намі,—
кажа Язэп.

— Няма для мяне ні роздыху, ні спакою,
пакуль не адолеем гэтай навалы,— кажа Захар.

Мяняюцца месцамі дзень і ноч,
раскладаюць той свет і тэты карты:

направа — турма, налева — трупа, а Зміцер,
Язэп і Захар упарта паляюць на пацука.

НЕХТА

Старыя вярбіны пільнуюць, каб не ўцякла,
дарогу: на іх — засечкі і рысы, на ёй — сцёртыя ў
пыл і ў прысак сляды.

Нехта прыходзіць і адыходзіць і мае шмат
постацяў і найменняў.

Атое, што бачыць, само бачыцца не КІМ не
хоча, і тое, што называв, не можа назвацца само.

Але адлегласці ссунуліся раптоўна — а ўсцяж
адкрыліся цёмныя ямы, глухія норы, нямыя равы:
каб знікаць, каб утойвацца, каб хавацца...

Знаёмства глыбейшае, чым срадвеку, то
абвяшчае сустрэчу, то адкладае яе на потым,
з некім, хто мае прыйсці.

ЛЕГА

Да ракі нахіліліся агароды.

Спеюць сады.

Прастора адкрылася і паўнатою поіць
рамонкі і дзьмухаўцы.

Над бэльм палацам паволі згрувашчваюцца
аблокі.

Сцелецца сцежка да выспы атуленай
дрэвамі і ў пазачас заглыбленай цішы.

Пудзіла — порткі, кашуля і капялюш —
пытаецца недаўменна ў нямога неба, нашто яно
ч а л а в е к .

МУЗЫКА

У гасцёўні музыка: шумная, тлумная, фанабэрлівая, глухая.

Яна адна тут пануе і не дае нарадзіцца думцы і вымавіцца слову.

Але ніхто не асмельваецца прылюдна яе не схачець і сцішыць яе ці прымусіць яе замоўкнуць.

Госцям здаецца: яна падабаецца гаспадарам, гаспадарам здаецца: ёй цешацца госці.

КРИВАЯ ВЕЖА

Не заўважаюць хвіліны і дні, але
заўважаюць гады і стагоддзі: павольна няўхільна
вежа на Людным пляцы сваёю вяршыняю хіліцца
да зямлі.

Мабыць, калі яна ўзводзілася, з каменнем
была ў яе ўкладзена хіба, і, нібы спружына, хіба
зараз разгортваецца ў працэс.

У горадзе высяцца годна другія вежы, але не
займае нас правільнае: паасобку і грамадою мы
ходзім глядзець на крывую вежу, бы самае
значнае, што тут ёсць,—
яна.

ГНОЙ

Аднаго разу адзін паслухмянец, ні ў кога не папытаўшыся, выйшаў за манастырскую агароджу і пасяліўся ў гнаі.

Яго ўгаворвалі, каб вярнуўся, а ён стаяў на сваім: «Тут самая нетра свету, і маё месца тут».

З гэтага гною выйшла двайная карысць: з яго вырас праўдзівы манах, а потым, калі растрэслі на полі,— бульба, якую, хто еў,— хваліў.

СКОН ПАЭТА

Гожы, мажны, паважны, ён узыходзіць на сцэну, як на арэну змагання, і людзі нямеюць у прадчуванні: зараз ён вымавіць словы, што змусяць іх захапляцца, уражвацца, радавацца, спадзявацца, пакутаваць, гінуць, уваскрасаць,

Ён адтуляе ўжо вусны і на імгненне, нібы прыслухоўваецца да чагосьці, што, пэўна, чуваць яму аднаму, марудзіць —

і раптам усім цяжарам абрушваецца на калені, і з рота ў яго ліецца бурліваю ручаінаю кроў.

Быццам не верачы, як гэта з ім можа быць такое, і хочучы гэта адпрэчыць, спыніць, адштурхнуць, ён намагаецца ўзняцца, ды, здужаны большаю сілай, падае зноў на дол.

— О не!..— ён крычыць, захлынаючыся крывёю, і ў распачным, страшным, бязрозумным намаганні ўстае і стаіць —

і няма больш часу, няма больш прысутных, няма больш сцэны, а ёсць адно гэткі выклік і гэткі адказ.

Потым, бы здзейсніўшы тое, што мусіла здзейсніцца, і адтаго змораны звыш усялякай меры, ён пахіснецца і зноў упадзе, а здрыгі і ўзрухі будуць кранаць і кранаць яго цела,

і не адважацца людзі парушыць сваёй дапамогаю лішняй паэтаў скон.

СЛЯПЫ МАСТАК

Трымаючыся за платы, спатыкаючыся аб каменне, правальваючыся ў свежа насыпанья магілы сваіх сяброў, ён ідзе ў той даўні, далёкі, вясновы сад, што некалі цвіў ад зямлі да неба і прысвячаў яго ў неўміручасць і ў якім ён, яму здаецца, нешта забыў.

З таго, што ён маляваў, паўставалі карціны, што мелі свае памеры, попыт і кошт, аднак ён сам маляваў не іх, а тое, што запыняла ўвагу і падавала голас і чаго ён дарэшты не мог убачыць і зразумець.

Белае бегла ў свет і вабіла за сабою, чорнае моўчкі малілася каля сцяны, чырвонае ўрушвалася ва ўчынкi, жоўтае жала з'яву, зялёнае слухала казку, блакітнае абяцала, сіняе спраўджвала сны.

І хоць ніколі потым ён больш не быў у садзе, сад незаўважна заўсёды стаяў у яго за вачамі, нібы ён сам быў адно адмысловай прыладай, як пэндзаль ці фарбы, а маляваў насампраўдзе сад.

Ён ідзе тым, што здзейснілася, і невідучасць знаходзіць дарогу, што скончылася, а прыйдзе — паўстане між дрэў, і дрэвы абступяць яго, як сябры, і нейчыя рукі спагадна ў рукі яму давацьмуць спелыя, пахкія, шчодрыя падарункі - плады.

ПАДАРОЖЖА АЛЬЖБЕТЫ
ПА РОДНЫМ КРАІ

«І трэба ж!..» — не перастае здзіўляцца
Альжбета.

Учора яна падалася з сябрынай выдатных
калгаснікаў і калгасніц у падарожжа па родным
краі,

і малады настаўнік ім адкрывае вочы на тое,
што ёсць.

І бачыць Апельжбета, што іхнія хаты не проста
хаты, а ўпісаныя ў абсягі нябёсаў саборы,

што боханы хлеба, якія яны купілі на
кірмашы, разгорнуты, нібы кнігі, і важкія словы
выкладзены на іх,

што іхняя рэчка Малечка ўвабралася ў веліч
і маляўніча плывуць па ёй зараз з узнятымі
ветразямі чаўны...

«А я і не ведала, што так гожа лучацца Доля
з Высокім, звыклае з незвычайным, тое, што
бачыцца мне, са мной», — прызнаецца Апельжбета,

а іхні настаўнік ёй, пасміхаючыся, тлума-
чыць: «Яшчэ мы не скэнчылі падарожжа, мы
толькі яшчэ пачалі адкрываць свой край!..»

У НЕВЯДОМАЙ ДАЛЁКАЙ СЯДЗІБЕ

З няскоранасці спрабую выкаваць зброю,
але пад наглядам палі і ляды, і на дарогах вораг.

Старыя знаёмцы хаваюць твары, і вокны
будынкаў у аканіцах.

Я адыходжу ў пярэдадзень.

За плячамі, чакаючы, што перайначыцца
час, застаюцца нямымі хаўруснікамі магілы.

У невядомай далёкй сядзібе, зродненай з
нетаропкай людскою гаворкай і гаманою
дзіцячай, нанова пачну свой шлях.

* * *

Самая большая навіна ўжо нам вядомая
адпачатку, і, нібы дарунак, у словы ўкладаецца
загадка водгук.

Мы ў зменах, і, быццам няскончаны твор, не
супадаем з сабой, і пакуль, вымаўляючы,
удакладняем, хто і на што мы, трымае наводдалі
нас наступнасць,

але калі то адной, то другою сваёю думкай
угадваем першазадуму, з бездані звоніць, яе
выяўляючы, звон, а ў цемры запальваецца
вясёлка.

ДУБЫ ЗАХОДНЯГА КРАЮ

На ўзгорку і ўздоўж дарогі волаты: так укладаецца век у вашы паставы, што, бачачы вас, міжволі мы ганарымся сабой і сябе далучаем да вашай, пазначанай веліччу, грамады.

Дубы Заходняга краю!..

Дужым памкненнем вы падымаецеся над зямлёю і падымаеце з нетраў зямлі вам давераны ёю цяжар, яго абдымаючы дбайна —

нібы несяце пасланне з пары, не залежнай ад непагадзі і пагоды, у другую такую ж пару.

Вы адпачатку ў здзяйсненні, а мы вымаўляем толькі і, нетрываля ў тым, што нас вылучае, у знадворным шукаем апору,

але, то западаючы ўдалеч, то аб'яўляючыся паблізу, вы, нібы досвед, зведаны некалі намі, знаходзіце нас і моўчкі ўводзіце нас у айчыну, намі накінутую незнарок.

ЛЯСНІК АМЕЛЬКА

Ляснік Амелька чытае ўначы старую святую кнігу і ў ёй вычытвае, што ён сёння памрэ.

Ён зачыняе наглуха дубовыя аканіцы, замыкае на засаўку і завалу дзверы, убівае ў сцяну лесніковы свой нож і кладзецца на лаву спаць.

І чуе праз сон, як нехта настойліва стукаецца ў дзверы і ў аканіцы, як за сцяною блукаюць трывожныя галасы, але абудзіцца не можа.

Ён спіць і не ведае, што з-пад зямлі прабілася раптам чырвоным вірлівым патокам крыніца, што навакольныя вёскі ў ад'ездзе і што яго хата ў крыві.

ДРАПЕЖНАЯ ПТУШКА

Драпежная птушка садзіцца на плот і ўсчынае са мною сваю размову.

Блішчыць яе цёмнае вока, і востра ў дрэва ўцінаюцца кіпцюры.

Яна прыцягнулася ўладна абсягам, дзе я пільную пакінутыя сядзібы, і я ёй прыношу ежы, якою жывуся і сам.

Аднак яна не бярэ яе: гэта не тая ежа, якую яна асягае ў сваім неспасціжным палёце і якая яе вызваляе з-пад цёмнай улады зямлі.

Тады я наломваю ў жменю і падаю ёй сярнічных галовак: пэўна, гэта зусім не ежа, але адну за адною драпежная птушка здэўбвае іх.

«Ляцім!..» — яна ускліквае, зрушваючыся, і з дзюбы, бы корміць нядужае птушаня, у рот мне ўкладае часцінку прынятага ёй пачастунку —

і я, супадаючы з нечым, дагэтуль утоеным, бачу: нібы ў зярнятах, прасгора ў зыркiх іскрынах,

і чую: сядзібы — у галасах.

РЫМСКАЯ ДАРОГА

Грувастькія важкія камяні ўклаліся ў дол...

І калі я прыходжу да іх, паволі яны скранаюцца з месца і за абсягі знямельх стагоддзяў вядуць сустрэчу, і ў ёй супадае, дзелячыся сабою, тое, што ўмее назвацца і што без назвы зусім.

Гэтак складаецца верш, і для паэта ён — перамога, а дзе перамога — там Рым, але той, хто прыходзіць да крайняга каменя рымскай дарогі, сябе забірае з прайдзенага,

і нічога не ведае ўжо нават верш аб ім.

ЗІМОВЫЯ ПРЫЦЕМКІ

Белая ціша ўслала палі і пагоркі.
Цямнее ўдалечы лес.

Нібы загарнуліся спісанья старонкі і
адгарнулася новая, адступілі ў мінулае вабныя
краявіды і занямелі дзеі, што ўражвалі навіною,
а з імі таксама людзі, каб услухоўвацца
моўчкі цяпер у тое, што, не спытаўшыся ў іх,
настала і авалодала наваколлем.

Запальваюцца ў невідучых дамах агні.
Чыйсьці самотны голас, агортваючыся ў
адгалоссе, кліча кагосьці дамоў.

Ля дарогі — капліца.

ШЭРЫЯ ГУСІ

Спачатку Ян думаў, што гэта крылатыя бомбы, і міжволі памкнуўся пад шаты блізкага дуба, а ўгледзеўся — убачыў, што гэта ляцяць да зямлі шэрыя гусі.

Такое пасланне паслалі нябесныя караблі, што нейкі час нерухома, нібы разважаючы, што ім рабіць, віселі над сціхлым, гатовым прыняць сваю долю, мястэчкам.

А гусі, ледзь апусціўшыся, падаліся ўсёй чарадою да Яна і, абступіўшы яго, як брата, што быў згубіўся і вось адшукаўся раптам, выклікалі-вымаўлялі свае безназоўныя словы, якія, на дзіва, Ян разумеў.

«Неба спусцілася на зямлю, і першапачатак з намі. У ім вызваленне, у ім ратунак, у ім жыццё»,— сказаў, што спазнаў і чым сам ужо стаўся, Ян самапершым людзям, з якімі спаткаўся,

і шчаснай, зарослай травой мурожнай, сцяжынаю рушыў насустрач шынкам і бажніцам з гусінаю чарадою ў блізкі, утулены ў лета, свет.

ПАДЗЕЯ

Зямля нахіляецца.
За паветра хапаецца чорны агонь.
У сведкі просіцца камень.

Глядзяць то ў адно, то ў другое люстэрка
маскі.

«Паўторам, што мы праходзілі ўчора»,—
вядзецца пад небам адкрытым адкрыты ўрок.

На іконе святы ўздымае руку.
Каля дзвярэй — падзея.

ГАБРАЙСКІЯ МОГІЛКІ

Яны зрасліся з травой,
яны зрасліся з зямлёй,
яны зрасліся з няпамяццю і нябытам...

Мястэчка пашырылася і ўвабрала іх у свае
абсягі, і напалам раскrojла іх дарога, а камяні з
йезразумельмі літарамі ме стачкоўцы пабралі сабе
— хто ў падмурак, хто ў мур.

І з гэтага боку, і з гэтага, і з таго іх атуляюць
падворкі і агароды.

Пасвяцца гусі на іх і козы знаходзяць
спажытак, а дзеці, калі збіраюцца разам, гуляюць
на іх у сваю лапту.

На іх не водзяцца здані страху, і над нікім не
маюць яны аніякай улады, а час — над імі.

Так, яны ёсць, але ёсць у н я м а .
Так, іх няма, але ў ё с ц ь .

УЗВЫШША

Выспела жыта, і перайшло поле паволі з
нізіны ва ўзвышша.

Тое, што здолела епраўдзіцца, спраўдзілася і
зазірнула ў разгорнутае бязмежжа,
тое, што здолела скласціся, склалася і аддало
развазе празрыстую абалонку,
тое, што здолела ўзняцца, ззаду пакінула лук
і стрэлы і засталася без мэты.

Кружляе з кароткімі ўсклікамі над узвыш-
шам ільсністы сокал.

Выходзяць да самай дарогі на ўзвышшы з
жыта чырвоныя макі і сінія васількі.

ПАЖАРЫ

Хто наступаў — наперад сябе пасылаў
пажары,
хто адступаў — пакідаў іх ззаду,
а хто заставаўся...

Колішні першы ў сяле трактарыст Сяргейка
зачыніцца ў хаце, пааблівае сцены бензінам і
чыркне сярнічкай;

колішні першы ў сяле асілак Васіль у збан
пазлівае з бутэлек шчырага першаку, асвеціць
полымем снім і паднясе да вуснаў;

колішні першы ў сяле перакупшчык Савэля
будзе хадзіць кругамі вакол папялішча і біць сябе
ў грудзі...

Вялікі Сялец, у Сяльцы пажары, а людзі то
каля іх, то ў іх.

КОЖНЫ

На гэтым беразе грамада, і кожны ў ёй мае
сваё імя і сваё аблічча, на тым нікога;

на гэтым беразе гамана, адна, калі мір, і
другая, калі вайна, на тым ні вайны, ні міру, ні
гаманы;

на гэтым беразе, што адбылося, не можа
адбыцца нанова, на тым няма чаму адбывацца;

на гэтым беразе кожны чытае сябе па словах
і лічыць па лічбах, на тым загадзя злічаны і
прачытаны.

А між абодвума імі плынь,
а між абодвума імі мост,
а між абодвума імі кожны.

У ЦАРКВЕ

Мы дужаемся ў царкве.

Я з гэтага свету, а ён з таго: сябры, раз'яд-
нанья лёсам.

Калі мяне адужае ён, ён забірае мяне з
сабою, калі адужаю я — ён застаецца тут.

Кожны з нас мае тое, што мусіць
перамагчыся і мусіць перамагчы.

На нас пазіраюць пільныя абразы.

Самі сабою запальваюцца і згасаюць свечкі.

Лічаць мае і яго перамогі й паразы
накрэсленыя ў паветры крыжы.

І царква вагаецца разам з намі між светам
гэтым і тым.

НАВАЛЬНІЦА

Зрушыўся з месца дол, услааны лагчынамі і курганамі, і засланіў нябёсы.

Хаваюцца гнёзды і норы ў раптоўны змрок, а ў гнёзды і ў норы тыя, што засялялі, нядаўна зусім, наваколме і, кожны па-свойму, у ім валадарылі.

Каля ганку збіраецца і перайначвае час падзея, якая не хоча акрэсліцца і назвацца.

Шукае маланка сцежку.

Па бездарожжы, адразу ва ўсе бакі, разыходзіцца гром.

ЗАВАЁЎНІКІ

I

Яны ідуць па чужой зямлі.

Кожны іх крок — парушэнне невідавочнай мяжы, якая ўтрымлівае іх саміх у іхніх абліччах, у іхніх імёнах, у іхніх жыццях...

Яны выходзяць з сябе: скура старых забаронаў выварочваецца на левы бок.

На іх наведзена пільная лінза нябёсаў.

Сярэдзіна свету перамяшчаецца разам з імі.

За імі гарыць зямля.

Яны не змогуць вярнуцца.

II

Бы жменя зярнят, сыпанутых у неабсяжнасць, вы несяце з сабой старажытны — і зноў абуджаны — змест.

І кожны жыхар, кожны дом, кожны камень і дрэва заваяванага краю маюць да вас асабістае дачыненне і мусяць сустрэцца сам-насам з вамі, каб нешта — ужо забытае — зноў убачыць і зноў зразумець.

Законам ахвяры ўраўнаважваецца закон улады.

Агольвае вострыя лёзы лес. «Не аддавайце сябе таму, што знаходзіцца па-за вамі, і не бярыце, што вам не належыць, — вас палярэджвае нейчы голас, — інакш...»

Але над светам зіхціць маладое сонца.

Але іграе ў грудзях адвага.

Вы — першыя: нібы жанчына, чужына вас вабіць у глыб непазбежнасці — у нябыт.

III

Яны пазіраюць сцярожка перад сабою.

Чырванеюць крытыя чарапіцай дахі дамоў.

Золатам ззяюць крыжы бажніцаў.

Блішчыць, абмыты імклівай залеваю, брук.

Буліца Дамініканаў,
Габрайская вуліца,
Ганчарны завулак...
Дзе тут затойваецца жыццё?
Дзе тут затойваецца смерць?

Нябачная сіла згінае каардынаты прасторы.
На вежы гадзіннік паказвае нераспазнаны
час.

Вучацца нанавы вымаўляцца словы, лічацца
лічбы...
Гуляе жыццё з імі ў смерць, смерць — у
жыццё.

IV

Нібы маладыя багі, вы ўзыходзіце на
пракаветных палетках зямлі — і зямля становіцца
вашай.

Вам дазваляецца ўсё: вы пераймаеце ў свае
рукі ўсялякі суд, і пераходзіць на ваш бок праўда.

«Бог абірае таго, хто сам сябе здольны
абраць», — вы пераконваеце з дня ў дзень
рэчаіснасць,

а яна гэтаксама, з дня ў дзень, пераконвае
вас, што Бог, якога вы маеце, імёртвы,
што Бог, якога вы маеце, — с м е р ц ь .

V

Быццам вандроўныя месцы, вы пераходзіце
з мовы ў мову, з падзеі ў падзеі, са зместу ў змест.

Вы адлучаеце ад адной паловы прасторы яе
лагчыны і выспы і далучаеце да другой, але ўсе
роўна зямлі, хто арэ яе, хто засявае і хто
кладзецца ў яе.

Вам нешта прэрэчыць і ўпарціцца— і ў рэчаіснасці, і ва ўчынках, і, пэўна, якраз таму вы абіраеце тое, што ўпарціцца і прэрэчыць, сваім неспадманлівым арыенцірам, і сіла, што вас вызначае ўсюды, здзяйсняе і кліча тое, што не павінна здзяйсняцца і наставаць.

Прыкметы ўсчынаюць сваю варажбу, і бяруць вас у свой палон заваёвы, і вынік не разумее, што ён здабыў.

VI

Вы прыналежыце моцы, і перашкода для вас апора.

Цвёрды ваш крок, пераможныя вашы ўчынкі, і постаці вашы згодна ўрастаюць у сталь.

У руц і ў жэрлы ўкладаецца перавага.

Ловяць люстэркі адлюстраванні таго, што мае настаць.

На сценах дымныя цені.

На бруку разбітая чарапіца.

У небе спявае гром.

VII

Быццам сухая лістота, ад вас адпадаюць вашы імёны.

Няма каго клікаць дамоў, і дом ваш не там і не тут.

У звыклае ўтрукваецца падзея, і свет пазнае ў вас свае безназоўныя мроі пра іншую долю і вам аддае свае скарбы, але вы даяце свету самі больш, чым ён можа змясціць.

Ад вас ухіляецца ноч, і дзень расступаецца перад вамі, і позіркі дораць свае незвычайныя кветкі вам.

VIII

З прыцемкаў досвітку, адасабляючыся паступова ад камянёў і дрэў, выходзяць, як здані, насустрач вам людзі і, набліжаючыся да вас, у вас углядаюцца ва ўсе вочы, ці вы такія ж, як і яны.

На момант, на два ці на тры яны параўнаюцца з вамі, вы — з імі, і здасца, што вы і яны адно, ды тут жа, праз момант, праз два ці праз тры, нібы неахвотна, пачне пашырацца між імі і вамі адлегласць прагалу: сваёю хадзою пройдзеце вы праз іх, а яны праз вас.

Вам падавацца далей, у сваю наступнасць, імі пакінутую для вас, а ім западаць у мінулае, што сцірае ўсе рысы і вобразы, непадабенствы і падабенствы, каб нанова там супасці з дрэвамі, з камянямі, з прыцемнаю імглой.

IX

З мноства магчымасцяў, што паўстаюць перад вамі, вы абіраеце тую, што вас разумее найбольш, найглыбей, найпаўней,— н е м а г ч ы м а с ц ь ,

і чорныя сонцы ўглядаюцца вам у вочы,
а смага вас поіць горкам вадой.

Быццам даецца святое, якое аддацца назад не можа, вам давяраецца даўняя таямніца пратое, што азначае насамрэч не быць.

У сарцавіне рэчаў няма іх — рэчаў, і ў суткасці чалавека няма яго — чалавека,
і шлях ваш углыб сябе.

X

Ломяцца ў дзверы і ў вокны сноў, шукаючы вас, апраметныя жакі, і непрытомным натоўпам целы навальваюцца на вас,

а вы не можаце ўспомніць ніводнай малітвы.

Зрабілася нешта не так, а назад адрабіцца не можа: ужо расступілася, выкапаная паслухмяна, і вас засыпае задушлівая зямля.

Трэба прачнуцца — і немагчыма амаль прачнуцца.

Трэба вярнуцца — але няма ўжо куды.

XI

Чаму чалавек жывы, калі ён жывы, і чаму ён мёртвы, калі ён мёртвы?—

дзе дол і адна адной абяцаюць сустрэчу, але сустрэцца ніяк не могуць.

А вы ідзяце паміж мёртвымі і жывымі, і абвяргаеце відавочнасць, упарта даводзячы, што чалавек нешта інакшае, чым ён мёртвы, і нешта інакшае, чым ён жывы.

XII

Што дазваляецца чалавеку, калі няма Бога, і што дазваляецца, калі ёсць,— пытаецца ў вас то адна, то другая думка, а вы па-за думкам і па-за думкай, і шлях ваш просты і востры, быццам лязо нажа.

Вы парушаеце звыклае — і яно робіцца неабходным,

вы парушаеце існае — і няма каму вам запырэчыць і вас аспрэчыць і перайначыць азначаны вамі мес.

За вамі ўзнікаюць і апярэджваюць вас пагалоскі, што вы не людзі, і дзіўная радасць, што вы сапраўды не людзі, вам укладаецца ў грудзі і вас уздымае над смерцю і над жыццём.

XIII

Кожны ў адказе за ўсіх астатніх і кожны ў пытанні за ўсіх астатніх:

хто тут чужы, а хто свой?!

Напружваюцца пагляды: у прастрані зроку расплывістае бяльмо.

Што ўчора і гііазаўчора было відавочным, сёння ахуталася ў сумненне і патрабуе пераправеркі, што насамсправа яно — яно.

Увага!.. Увага!.. Зман расстаўляе пасткі, і
безаблічныя маскі ўядаюцца ў твары.

Вы жывіце небяспеку, а вас — небяспека.

Блукаюць у наваколлі навобмацак галасы.

XIV

Ніхто не ведае вашай апошняй мэты, і нават
вы самі.

Разгортваецца ў падзеі тое, што нерухома,
без вобразу і наймення, ляжала ў оховішчых часу,
і прамаўпяецца вамі цяпер і тут.

Да вас паварочваюцца ўсе лёсы, і ўсе дарогі
перацінаюцца вашаю — напасткі.

Гук распадаецца на аскепкі.
Адтуліны цэляцца ў целы.

У свеце, што здзейсніўся, вы пачатак, і свет
перад вамі трымае сваю справаздачу, выносячы
сам сабе свой прысуд.

XV

Дзеліцца вамі мясціна з мясцінаю, і адна
пара перадае вас другой пары.

Быццам праліўся дождж і бягуць,
паглынаючыся зямлёю, бурлівыя ручаіны, вас усё
менш —

і ці хопіць урэшце на ўсіх і на ўсё?!

Часткі ўпадаюць у цэласнасць, час — у
наступнасць:

там ужо нехта заўсёды ёсць.

XVI

З усіх канцоў свету збіраюцца госці на
свята, і свята спявае.

Паспеў небывалы ўраджай, і час,
завяршаючыся, падрыхтаваў усім падарунак.

Апошнім прыходзіць жаніх і смерць бярэ за
нявесту.

Расплюшчылася — і з груды старога рыззя
глядзіць відушчае вока.

РЭЧЫ

I

Раскопваюць гарадзішча.

Выкопваюць рэчы.

Вось рэч-рука, вось рэч-нага, вось рэч-моц,
вось рэч-улада...

Рэчы — апошняя цела людзей, якое жыве
найдаўжэй.

За рэчы трымаюся, аб рэчы абапіраюся,
атрымліваю ўспадчыну рэчы...

Рэчамі мераецца мой час, акрэсліваецца
мая прастора, без іх я губляюся, без іх я знікаю,
без іх я нічога не значу сам.

На торжышчы, дзе ўсё набываецца і
прадаецца, пытаюся ў рэчаў, як іх завуць.

Яны называюць мае імёны.

II

У крамных вітрынах павыстаўляны рэчы —
мо для сустрэчы, а можа, для развітання.

Нібы ля сваіх дарагіх нябожчыкаў, мы
спыняемся каля іх, аглядаем іх, убіраем іх у душу і
ў памяць.

I адчуваем, хвалюючыся, што з імі нас
звязвае тайнае падабенства, бы некалі,
напачатку, калі Бог тварыў свет, мы былі
гэтаксама рэчамі і будзем некая! зноў.

Усё, чым багаты мы,— гэта рэчы, і ўсё,
перад чым мы аказваемся багамі,— яны.

Мы адыходзім далей.

Але застаюцца ў вітрынах рэчы, а ў рэчах —
мы.

III

Знікаюць знаёмыя рэчы.

Я з імі звыкся, і мне іх шкада.

Шукаю — аднак у прасторы няма іх, а ў часе, бы ён пастарэў, паўтвараліся звiліны і, напэўна, схавалі іх.

Рэчы — ўцялесненае ма ё , але як загадаць мне, каб звiліны зніклі, а рэчы, якія зніклі, знайшліся зноў?!

IV

У гэтым горадзе Ян незнаёмец: ніхто не бярэ яго на работу і не мае ніякай патрэбы ў ім.

Доўжацца дні, не прыносячы зменаў, і тады Ян становіцца на ўзвышэнне і прыкідваецца, што ён — рэч.

І гэтая рэч пачынае ў марудных рухах пераступаць з нагі на нагу, паварочваць галаву, падымаць то адну, то другую руку, нахіляцца, абмацваць твар,

і ўсе, хто ні ёсць на пляцы, здзіўляюцца ёй, захапляюцца, пляскаюць ёй у ладкі, заахвочваючы, каб паказала, на што яна здатна яшчэ, і, у аддзяку, кладуць у пакладзеную побач шапку хто марку, хто дзве.

V

У спадзяваннях, блуканнях, стратах мінае наш час і, мінаючы, здабывае з нас, бы з руды, адказ.

Яшчэ мы не здзейсненыя, і змены трывожаць наш розум: мы нават не ведаем, што нам належыць думаць і што — жадаць.

Мы — спроба, і знакі, якія накрэсліваем, сціраем.

І Бог, пакідаючы нас, нам укладае ў рукі прыладу, якую парадкуецца рэчаіснасць,—

рэч.

VI

Палічаны нашы патрэбы, магчымасці змераны, і чалавек чалавеку не брат і не вораг, а — рэч.

Нібы засыхае карэнне ці высыхае студня, мы гінем, паволі і незаўважна, у месца, пазначанае на паверхні, і свет, скарыстаны і зведаны, не знаходзіць слова для нас.

Самотнымі доўгімі вечарамі Ян думае пра Айчыну і песціць у сэрцы малюву:

«Прыйдзі і ўсталой сваё валадарства і выбаві нас з абдымкаў нашых набыткаў, ня б ы т! . . .»

VII

На святы ці так, з нагоды, дорым адно аднаму падарункі — рэчы.

Страцілі нашы думкі даўно ўжо сілу, а словы — вагу, і рэчы — самае большае, што мы можам даваць і браць.

Мы ў рэчах вычэрпваемся, і калі, быццам сціраемся, мы знікаем, на свеце яшчэ нейкі час застаюцца нам прыналежныя некалі рэчы — як напамінак пра нешта, чаго няма.

VIII

З бязлюднага храма ўваходзім у людную краму.

Так і павінна быць: людную краму, а храм бязлюдным?!.

Нам цяжка, амаль немагчыма, даўмецца, чаму нас пакінуў s не бярз сабе нанавя Бог: магчыма, мы надта належым сабе і Бог для нас нехта ці нешта, як рэч ці асоба,—

але ніякі, нат самы разумны, адказ, які
вынаходзіцца намі, не ў стане ўкласціся ў
паварот.

Калі-нікалі нас наведвае адчуванне, што мы
на парозе: хвіліна — й абвесціцца перамога, дзе
пераможцаў няма, але мы ступаем далей — і нас
разбіраюць руіна знаёмыя нам заняткі, і рэчы,
адна за адною, купляюць нас.

IX

Калі прызджаем у знаны, ці нават не дужа,
горад, ходзім па вуліцах і фатаграфуем, на што
ўпадзе зірк: будынкi, пазначаныя падзеяй,
помнікі ў шнар кагосьці альбо чагосьці,
відовішчы, краявіды,-

і просім другіх, каб тыя сфатаграфавалі
таксама нас.

Потым, калі разглядаем і раекладаем здымкі
і тое, што нам не належыць, трымаем, нібы
сваюўласнасць, напроці сябе ў руках, мы кажам
прысутным: гэта — райхстаг, гэта — кірха з
дванаццатага стагоддзя, гэта — выстава модаў, а
гэта я,—

і на момант у гэты момант знікаем у
разуменні, што мы яшчэ нават не рэч, мы —
прадрэч, мы — пярэдадзень рэчы, і толькі, калі
выпадаем з яго, пагаджаюцца рэчы нас ураўняць
з сабою ў правах.

X

Быццам ім хоча скласціся песня, Ян пакідае
ў мінулым рэчы, а сам падаецца туды, куды яго
вабіць дзівосны, бязгучны яшчэ, матыў.

Ён штосьці шукае, але калі пытаюцца —
што, адказаць не можа: тое, што ён шукае,
напэўна, нельга ні ведаць, ні мець.

Стаіць сярэдзіна лета.

Жанчыны бяруць у вусны спелья вішні.

Селяцца ў блізкіх палетках сны.
«Калі я сустрэну тое, што мусіць са мной
сустрэцца, яно распазнае мяне адразу»,— думае
Ян.
І залевы ў ім любяць смагу, а людзі — нябыт.

© OCR: Камунікат.org, 2011 год
© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2011 год
© PDF: Камунікат.org, 2011 год

З М Е С Т

Дарэшты (1980)
Зброя (1980)
Апора (1980).5
Пярэчанне (1981)
Падзел (1981)
Навобмацак(1981)
Спадчына (1981)
Апошні час (1981)
Шыльдачкі (1981)
Здарэнні (1981)
Абсяг (1981)
Бязмежжа (1981)
Мэта (1981)
На гэтай зямлі (1982)
Птах (1982)
Вучань чараўніка (1982)
Зацьменне (1982)
У крузе (1982)
Гаворка Саша (1982)
Завея (1982)
Сінія людзі (1982)
Чорны абраз (1982)
***Дзве мэты... (1982)
Сляды (1982)
Мяжа (1983)
Маланка (1983)
Разам з травой (1983)
Паверхня(1983)
Камяні (1983)
Сыны Іова (1983)
Трансмутацыя (1983)
У отарой хаце (1983)
На другі год вайны (1983)
Сіні туман (1983)
Палёт (1983)
Стары горад (1984)
Далечыня (1984)
Грыкметы (1984)
Другое сонца (1984)
Змеі (1984)
Іван Гуговіч (1984)
***На маёй дарожэ... (1984)
Расколіна (1984)
Лесвіца (1984)
Будучыня (1984)
Шэрань (1984)
Лясная дарога (1985)
Студня (1985)

Сховы (1985)
Дрэвы (1985)
Ланцуг (1985)
Танец з вужакамі (1985)
Пасткі (1985)
Дубовы плот (1985)
***Што прымушае нас... (1985)
Падарунак хроснай маці (1985)
Аскепкі (1985)
Чаравікі (1985)
***Абуджаюся і засынаю... (1985)
Лабараторыя (1985)
Вандроўны горад (1985)
Адаіга (1985)
Адгэтуль (1985)
Парог (1986)
Снег (1986)
Краты (1986)
Дзічка (1986)
Відушчы камень (1986)
Апошні аргумент (1986)
Карона(1986)
Мы, людзі (1986)
Госці (1986)
Палётстралы (1986)
Лужыны (1986)
Рыбіна (1986)
***Прымаю тое, што ёсць... (1986)
Пастухі (1986)
Ролі (1986)
Сяргей Цыган (1986)
Пльнь (1987)
Планета метамарфозаў (1987)
***Гавару, услухоўваючыся... (1987)
Яны (1987)
У лесе(1987)
З ключом у руцэ (1987)
Атава(1987)
Гліняныя чалавечкі (1987)
***Вобразы вабяць... (1987)
Тыгр (1990)
У каморы (1990-1991)
Старая хрысціянка (1991)
Газеты (1992)
Пасажыры (1992)
Крыніца, з якой піў святы (1992)
Мігынг (1992)
Нож з драўлянымі тронкамі (1992)
Тры труны (1992)
Sumus ne simus (1992)

На Нямецкай дарозе (1992)
Маму Тхакур дас (1992)
Паляванне ў райскай даліне
(1992—1993)
Хмара (1993)
Спарышы (1993)
Рунь (1993)
***За далягладам... (1993)
Чырвоны змрок (1993)
Дарожныя знакі (1993)
Кладкі (1994)
Бацькавыя рэчы (1994)
Бульбіны (1994)
Идал (1994)
На святыя Збавення душы і цела (1994)
Алёсы (1994)
Навіны (1994)
Дарагі Запаланец (1994)
Падводны пльвец (1994)
Малеńкія ночвы (1994)
Сербская веска (1994)
Скарб (1994)
Дасягненні (1994)
Палёт кажана (1995)
Старыя дрэвы (1995)
Чачэнская куля (1995)
Навальніца (1995)
Два беззаконні (1995)
Бездань (1995)
Спрадвечны пыл (1995)
Надзея, якая не мае патрэбы ў
абгрунтаванні (1996)
Ганна-Марыя (1996)
Слёзы (1996)
Старэйшы брат (1996)
Святое жыта (1996)
Чырвоная гліна (1996)
Бура (1996)
Атрад (1996)
Рэчаіснасць (1997)
Пляма (1997)

Пагарджаны прарок (1997)
Ян (1997)
Нешта (1997)
Кожны раз нанова (1997)
Святы, што настае (1997)
Цуд (1997)
Голас (1997)
Восень (1998)
Дымныя коміны (1998)
Час перамен (1999)
Паляванне на паўку (1999)
Нехта (1999)
Лета (1999)
Музыка (2000)
Крывая вежа (2000)
Гной (2000)
Скон паэта (2000)
Сляпы мастак (2000)
Падарожжа Апыжбеты па родным краі
(2001)
У невядомай далёкай сядзібе (2002)
***Самая большая навіна... (2002)
Дубы Заходняга краю (2002)
Ляснік Амелька (2002)
Драпежная птушка (2002)
Рымская дарога (2002)
Зімовыя прыцемкі (2003)
Шэрыя гусі (2003)
Падзея (2004)
Габрайскія могілкі (2005)
Узвышша (2005)
Пажары (2005)
Кожны (2005)
У царкве (2005)
Навальніца (2005)
Заваёўнікі (I: 1982; II-III: 1992; IV: 1993;
V: 1998; VI-XVI: 2001)
Рэчы (I: 1983; II: 1992; III: 1999; IV—X:
2001)

Літаратурна-мастацкае выданне

Алесь Разанаў

Лясная дарога

Версэты

На вокладцы «Другі яйкаквадрат» з серыі «Манвантара»

Алеся Разанава і Віктара Маркаўца

Карэктар Г. Міхалюк Дызайн С. Ждановіч

Падпісана ў друк 19.12.2005. Фармат 84x108 ' /32. Папера
афс.етная. Друк афсетны. Гарнітура Artsans. Ум. друк. арк. 10,5.
Ул.-выд. арк. 10,5. Наклад 500 ас. Замова № 697.

Выдавец 1. П. Логвінаў

ЛІ 02330/013307 ад 30.04.2004. 220050, г. Мінск, пр-т Ф.

Скарыны, 19-5. logvinovpress@mail.ru

Друк ТДА «НоваПрынт»

ЛП 02330/0056647 ад 27.03.2004.

220047, г. Мінск, вул. Купрэвіча, 2.

ISBN 985-6701-91-0

© OCR: Камунікат.org, 2011 год

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2011 год

© PDF: Камунікат.org, 2011 год